

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ) ANABİLİM DALI

TERÖR VE TERÖRİST ALGISI:
SİLAHI KİMİN TUTTUĞU NE KADAR ETKİLİ?

Yüksek Lisans Tezi

Zuhal Yeniçeri

Ankara-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ) ANABİLİM DALI

TERÖR VE TERÖRİST ALGISI:
SİLAHI KİMİN TUTTUĞU NE KADAR ETKİLİ?

Yüksek Lisans Tezi

Zuhal Yeniçeri

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ali Dönmez

Ankara-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ) ANABİLİM DALI

**TERÖR VE TERÖRİST ALGISI:
SİLAHI KİMİN TUTTUĞU NE KADAR ETKİLİ?**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali Dönmez

Tez Jürisi Üyeleri:

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Ali Dönmez

.....

Prof. Dr. A. Kadir Varoğlu

.....

Yrd. Doç. Dr. Doğan Kökdemir

.....

Tez Sınavı Tarihi: 29 Eylül 2006

Teşekkür

Sadece tez sürecimde değil, yüksek lisans eğitimimin tamamında benden desteğini ve hoşgörüsünü eksik etmeyen tez danışmanım Prof. Dr. Ali Dönmez'e büyük teşekkür borçluyum. Jüri üyeleri Prof. Dr. A. Kadir Varoğlu'na ve Yrd. Doç. Dr. Doğan Kökdemir'e de katkıları ve yardımları için teşekkür ederim.

Özellikle konusu terörizm olan bir tez çalışmasında bireysel olarak olumsuz etkilenmemek mümkün değil. Zor zamanlarımda bilgi ve deneyimleriyle bana destek olan Dr. Okan Cem Çirakoğlu'na, geribildirimlerinden çok yararlandığım Uzm. Psk. Kürşad Demirutku'ya, evim gibi hissettiğim Eleştirel - Yaratıcı Düşünme ve Davranış Araştırmaları Laboratuvarı'na ve tek tek üyelerinin herbirine teşekkür ederim.

Yıllarca aynı evi paylaştığımız ve bu uzun sürecin büyük bir bölümünde de bana arkadaşlık eden kardeşim Zeliha Yeniçeri'ye ve elinden gelen yardımı benden esirgemeyen arkadaşım Ece Demirbilek'e teşekkür ediyorum. Orta avludaki zor dakikalarım dahil olmak üzere dara düştüğümde aradığım ilk isme, Dil Tarih'teki yegane desteğim Uzm. Psk. Banu Yılmaz'a teşekkür ederim.

Her zaman olduğu gibi bu çileli zamanımda da beni yalnız bırakmayan HocaM'a ve kabilesine teşekkür ederim. Deniz yıldızlarını kurtaran adamın, Mavi Dağın Gölgesi'nde bana sunmuş olduğu yerle gurur duyuyorum.

Her şey çok güzel olacak...

İçindekiler

BÖLÜM I	1
Terör ve Terörist Algısı: Silahı Kimin Tuttuğu Ne Kadar Etkili?	1
1.1 Giriş.....	1
1.1.2 Terörizmin Sınıflandırılması.....	7
1.1.2.1 Uygulanış Biçimine Göre Terörizm.....	8
1.1.2.2 Amaca Göre Terörizm.....	9
1.2 Genel Terörizm Yaklaşımları.....	12
1.2.1 Genel Sosyolojik Yaklaşım.....	12
1.2.2 Genel Siyaset Bilimsel Yaklaşım.....	12
1.2.3 Genel Psikolojik Yaklaşım.....	13
1.3 Terörizmin Nedenlerini Açıklamaya Yardımcı Olabilecek Psikolojik Yaklaşımlar	14
1.3.1 Sosyal Kimlik Kuramı	14
1.3.1.1 Sosyal Kimlik.....	15
1.3.1.2 Sosyal Sınıflandırma ve Benlik Sınıflandırması	17
1.3.1.3 Sosyal Karşılaştırma	18
1.3.1.4 Sosyal Kimlik Kuramı ve Terörizm.....	19
1.3.2 Dehşet Yönetimi Kuramı	22
1.3.2.1 Ölüm Kaygısı ve Özsaygı İlişkisi	24
1.3.2.2 Ölüm Kaygısı ve Kültürel Dünya Görüşü.....	25
1.3.2.3 Kültürel Dünya Görüşü ve Sosyal Kimlik	26
1.3.2.4 Dehşet Yönetimi ve Terörizm.....	30
1.3.3 Engellenme - Saldırganlık Kuramı.....	31
1.3.3.1 Engellenme - Saldırganlık Kuramı ve Terörizm.....	32
1.3.4 Evrim Kuramı	33
1.3.4.1 Psikolojide Evrimsel Yaklaşım ve Terörizm	34
1.4 Terörizm ve Terörist Algısı.....	36
1.4.1 Sosyal Biliş ve Yükleme Kuramı	36
1.4.1.2 Şemalar.....	37
1.4.1.3 Kalıpyargılar	38
1.4.1.4 Etiketli Gruplar	39

1.4.2 Tutum	40
1.4.3 Sokaktaki İnsan Kuramları (Lay Theories).....	41
1.4.4 Genel Değerlendirme	42
1.5 Amaç	44
BÖLÜM II	46
Yöntem	46
2.1 Katılımcılar	46
2.2 Araçlar ve İşlem	48
2.2.1 Terörist Özellikleri Anketi (TÖA)	49
2.2.1.1 TÖA'nın Faktör Yapısı	50
2.2.2 Terörizm Riski Algısı Anketi (TRA)	53
2.2.2.1 TRA'nın Faktör Yapısı	53
2.2.3 Teröriste Ne Yapılmalı Anketi (TNYA).....	56
2.2.3.1 TNYA'nın Faktör Yapısı	57
2.2.4 Terörizmi Kim Önler Anketi.....	59
BÖLÜM III	60
Bulgular	60
3.1 Teröristin Temel Özellikleri.....	60
3.1.1 Katılımcılara Göre Teröristin Demografik Özellikleri	60
3.1.2 TÖA Bileşenleri Arasındaki İlişkiler	61
3.1.3 TÖA'nın Amaca Göre Terörizm Türleri ve Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması	62
3.2 Terörizm Riski Algısı.....	66
3.2.1 TRA Bileşenleri Arasındaki İlişkiler	66
3.2.2 TRA'nın Amaca Göre Terörizm Türleri ve Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması	66
3.2.3 TRA Bileşenleri ile TÖA Bileşenlerinin Karşılaştırılması	68
3.3 Teröriste Ne Yapılmalı?.....	70
3.3.1 TNYA Bileşenleri Arasındaki İlişkiler	70

3.3.2 TNYA'nın Amaca Göre Terörizm Türleri ve Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması	70
3.3.3 TNYA Bileşenleri ile TÖA Bileşenlerinin Karşılaştırılması	72
3.3.4 TNYA Bileşenleri ile TRA Bileşenlerinin Karşılaştırılması	74
3.4 Terörizmi Kim Önler?	76
BÖLÜM IV	78
Tartışma	78
4.1 Terörist Özellikleri	78
4.1.1 Yaş, Cinsiyet ve Eğitim Durumu Açısından Teröristlerin Değerlendirilmesi	78
4.1.2 Sokaktaki İnsanlara Göre Terörist Kimdir?	79
4.2 Terörizm Riski Algısı	80
4.3 Teröriste Ne Yapılmalı?	81
4.4 Terörizmi Kim Önler?	83
4.5 Öneriler	84
BÖLÜM V	86
Kaynakça	86
BÖLÜM VI	102
Ekler	102
EK 1	103
Terörist Özellikleri Anketi	103
EK 2	105
Terörizm Riski Algısı Anketi	105
EK 3	106
Teröriste Ne Yapılmalı Anketi	106
EK 4	107
Terörizmi Kim Önler Anketi	107
ÖZET	108
ABSTRACT	110

BÖLÜM I

Terör ve Terörist Algısı: Silahı Kimin Tuttuğu Ne Kadar Etkili?

1.1 Giriş

Terörizm, dünyanın dört bir yanındaki farklı bölgelerde can kaybına, yaralanmalara, sakat kalmalara yol açması ve beraberinde getirdiği psikolojik ve duygusal zararlar nedeniyle tüm dünyanın gündeminde yer alan önemli bir konu haline gelmiştir. Ülkelerin ekonomik olarak da önemli boyutlarda kayba uğramasına neden olabilen terör eylemleri, özellikle de 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilenlerden sonra, hem ülkelerin hem de bireylerin terörizmi anlamaya ve bununla baş etmeye yönelik çabalarını artırmıştır.

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde 19 terörist tarafından kaçırılan dört uçaktan ikisi Dünya Ticaret Merkezi'ne, biri ABD Savunma Bakanlığı Pentagon binasına çarptırılmış ve biri de Pennsylvania'ya düşürülmüştür. Yaklaşık 3000 kişinin ölümüne yol açan söz konusu terörist eylemler küresel anlamda en büyükleri arasında olmakla birlikte dünyada yaşanan ilk örnekler değildir. ABD dışında da birçok ülke terörle mücadelede önemli kayıplar vermiş ve hala da vermektedir. Türkiye de, terörle yoğun olarak mücadele eden ülkelerden biridir. Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele ve Harekat Daire Başkanlığı'nın (2006) yayınladığı istatistiklere göre 01.01.1984 – 31.12.2004 tarihleri arasında Türkiye'de meydana gelen terör olaylarının sayısı 52.315'dir. Bu olaylarda çok sayıda emniyet görevlisinin ve sivil vatandaşın yaşamını yitirdiği belirtilmektedir.

1.1.1 Terörizm Kavramının Tanımlanması

Türkçe sözlükte (Püsküllüoğlu, 1999) “topluma korku salma, insanları korkutma, yıldırma eylemlerinin tümü” olarak tanımlanan terörizm kavramının pek çok farklı tanımı bulunmaktadır. “Büyük korku, dehşet” anlamlarını taşıyan terör sözcüğünün kökeni Latince “terrere” kelimesinden gelmektedir. “Terörizm” sözcüğü, 1793-1794 yıllarında toplumsal karmaşanın hüküm sürdüğü Fransa’da hükümetin uyguladığı yıldırma politikasını ifade etmek için ilk olarak 1795 yılında kullanılmıştır (Online Etymology Dictionary, 2001). Terörün yasal tanımları da bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’nde uygulanan 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 1. maddesinde terör kavramı aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

(Değişik birinci fıkra: 15/7/2003-4928/20 md.) Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.

(Değişik ikinci fıkra: 15/7/2003-4928/20 md.) İki veya daha fazla kimsenin birinci fıkrada yazılı terör suçunu işlemek amacıyla birleşmesi halinde bu Kanunda yazılı olan örgüt meydana gelmiş sayılır. Örgüt terimi, Türk Ceza Kanunu ile ceza hükümlerini içeren özel kanunlarda geçen teşekkül, cemiyet, silahlı cemiyet, çete veya silahlı çeteyi de kapsar.

Genel ve kalıcı kanunların 50 maddede listelendiği Birleşik Devletler Kodu'nun (U.S. Code Selection, 2005) 22. madde 2656f[d] bölümünde terörizm kavramı, “savaş/çatışma halinde olmayan hedeflere, altulusal gruplarca veya gizli ajanlar tarafından, önceden üzerinde düşünülmüş/planlanmış ve politik güdülenmeyle gerçekleştirilen şiddet eylemleri” olarak tanımlanmaktadır. Terör tanımlarına uluslararası sözleşmelerde de rastlanmaktadır. Dedeoğlu (2003), terör kavramının resmi tanımları üzerine yaptığı bir çalışmada, uluslararası düzeyde ortak ve net bir terör tanımının olmadığını belirtmektedir. Dedeoğlu, uluslararası sözleşmelerin, NATO'nun ve Birleşmiş Milletler'in net bir terörizm tanımlarının olmadığını, bu nedenle kimlerin ya da hangi grupların terörist kabul edileceği konusunda bazı uyuşmazlıklara işaret etmektedir. Bir devletin terörist olarak tanımladığı bir kişi ya da grup, başka bir devlet tarafından özgürlük savaşçısı ya da benzeri diğer birtakım kavramlarla tanımlanabilmektedir (Ganor, 2002). Öte yandan Garrison'a (2003) göre, bir teröristi tanımlamada en önemli özellik teröristin amacı değil, o amaca ulaşmak için uygulanan taktiklerdir ve bu nedenle terörist olarak tanımlanan bir kişinin başka bir yerde özgürlük savaşçısı olarak tanımlanması mümkün değildir.

Golder ve Williams (2004), terörizm ve terörist kavramlarının yasal tanımlarının yapılmasındaki pratik ve politik sorunların ortadan kaldırılması için bazı önerilerde bulunmaktadır. Yazarlara göre, söz konusu kavramlar tanımlanırken (a) genel bir tanımlama yaklaşımının benimsenmesi, (b) temel hak ve özgürlüklerle ilgili eylemlerin bu genel yaklaşım kapsamından çıkarılması ve (c) genel ilkeler hükümetler tarafından belirlense bile hukuki süreçlerin bundan ayrı tutulması

sorunları çözecektir. Benzer biçimde Gibbs (1989) de, terörizm kavramının tanımlanması için, kavramın şiddet, kontrol gibi farklı özelliklerini kapsayan kuramsal bir yapıya ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.

Terör kavramı tanımlanırken yaşanan güçlük, söz konusu kavramın tanımını yapanların kavramın farklı yönlerine odaklanmaları ile ilgili olabilir. Diğer bir deyişle, terörizm, insanların bakış açılarına göre farklı değerlendirilebilmektedir (Goody, 2002). Örneğin Taylor (1988; akt. Ruby, 2002), bir eylemin terör eylemi olup olmadığının belirlenmesinde üç temel yaklaşımın dikkate alındığından söz etmektedir. Bunların ilki, terörizmin yasal yönünün ele alınmasıdır ve buna göre bir eylemin terörizm olarak değerlendirilebilmesi için yasadışı olması gereklidir. Bu durumda, yasadışı eylemlerin tümünün terörizm olarak değerlendirilmesinin ne kadar doğru olduğu sorusu, bu boyutu çıkmaza sokmaktadır. İkinci yaklaşım ahlak kavramı ile ilişkilidir ve ahlak dışı eylemler terörizm olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu (Irish Republican Army), saldırılarının amacının Kuzey İrlanda'daki Britanya egemenliğine son vermek olması nedeniyle, orada yaşayan halkın en azından bir bölümü için, ahlaki açıdan kabul edilebilir olduğunu belirtmektedir. Öte yandan, Büyük Britanya tarafında ise aynı saldırılar ahlaki görülmemektedir. Son yaklaşım eylemin davranışsal özelliklerini göz önünde bulundurmaktadır. Bu durumda, bir eylemin yasal boyutundan ya da ahlaki boyutundan çok, davranışsal boyutu onun terör olup olmadığını belirlemektedir. Eğer belirli davranışlar terör eylemleri olarak tanımlanırlarsa, bu davranışların yasal ya da ahlaki boyutları dikkate alınmadan, belirlenen sınırlar içerisindeki eylemler için terörizm ve bu eylemlerin aktörleri için de terörist ifadesi kullanılacaktır. Bratkowski

(2005) ve Ganor (2002), terör eylemleri ile diğler şiddet içerikli eylemler arasındaki farkın, olayın ahlaki boyutunun değlerlendirilmesi ile ilgili olduğunu vurgulamaktadırlar. Bratkowski (2005), savaşlarda insanların öldürülmesinin kabul gördüğünü ancak savunmasız insanların öldürülmesinin ahlaki olarak kabul edilemez görüldüğünü ileri sürmektedir. Ganor (2002), ahlaki değlerlendirmeyi gerilla savaşı ile terör eylemi arasındaki farkı örnek göstererek belirginleştirmektedir. Ona göre, gerilla savaşında hedefin askerler ve güvenlik personeli olması, terör eylemlerinde ise hedefin siviller olması farkı yaratan boyuttur. Öte yandan Garrison (2004), tüm teröristlerin, terörün bir değlişim aracı olduğu inancını paylaştıklarını ve kendilerine göre de bir ahlak anlayışına sahip olduklarını ileri sürmektedir. Tüm bunların yanı sıra Schbley (2003), terörizm tanımının akademik çevreler tarafından yapılacak, siyasetten arındırılmış ve hukiki süreçler içerisinde yerini alacak, aksi ispatlanana kadar itiraz edilemez bir tanım olması gerektiğini vurgulamaktadır. Ona göre, bu özelliklere sahip bir tanımlama, terörist olarak tanımlanacak bir kimsenin diğler herkes tarafından da terörist olarak algılanmasına neden olacaktır.

Sadece terörün ne olduğu konusunda değil, teröre yol açan nedenler üzerinde de çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Elbette terörün tek bir nedeni yoktur, çünkü farklı terör olaylarının arkasında farklı nedenler olması doğaldır. Terör bir insan davranışdır ve bu noktadan yola çıkarak farklı yaklaşımlar açısından terörün nedenleri ele alınmaktadır. Örneğin Lanning (2002), evrimsel, psikodinamik, karar alma ve kişilik gelişimi yaklaşımları çerçevesinde terörün nedenlerinin neler olabileceğine değlinmektedir. Evrimsel yaklaşıma göre terör örgütleri, kendi kaynaklarını, politik ve/ya da ekonomik açıdan artırmak amacıyla terör eylemlerine

başvurmaktadırlar. Ancak bu yaklaşım terörist eylemleri planlayanların, finanse edenlerin ve/ya da gerçekleştirenlerin neden barışçıl yollara değil de şiddete başvurduklarını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Psikodinamik yaklaşım ise, terörist eylemleri gerçekleştiren bireylerin motivasyonlarının sadece belirli bir hedefi cezalandırmak olmadığını vurgulamaktadır. Ek olarak, karar alma yaklaşımı, sivil haklar ve sivil özgürlükler arasında oluşan gerilime dikkat çekerken, kişilik gelişimi yaklaşımı terörizmin nedeni olarak dünya görüşlerinin çatışmasından çok benlik görüşlerinin çatışmasını görmektedir.

Bütün bunlara ek olarak, terörizmin insanlar üzerinde yarattığı dehşet ve korku, belki de onun en önemli silahıdır. Yakın zamanda İngiltere’de yaşanan terör paniği bunun en iyi örneğidir. 10 Ağustos 2006 tarihinde, İngiltere’de 10 yolcu uçağını havadayken infilak ettirmeyi hedefleyen terör saldırısının İngiliz güvenlik güçleri tarafından önlenmesinin ardından (Ripley, 2006), başta İngiltere olmak üzere tüm dünyada terör alarmı verilmiştir ve bir kez daha terör paniği yayılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki 11 Eylül terörist saldırılarının ardından ortaya çıkan özgürlük ve güvenlik tartışması tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Söz konusu saldırılardan sonra Amerika Birleşik Devletleri’nde alınan olağanüstü güvenlik önlemleri ile ülkeye giriş çıkışlarda ve ülke içinde dolaşmada büyük sorunlar yaşandığı bilinmektedir. İngiltere’deyse, yine alınan olağanüstü güvenlik önlemleri nedeniyle insanların yine birtakım özgürlüklerden özveride bulunmaları gerekmiştir. İngiltere’deki havalimalarında çok sıkı aramalar yapılmış ve yolculardan uçaklara binerken beraberlerinde hiçbir madde bulundurmamaları istenmiştir. Sonuç olarak, terörizm içinde barındırdığı dehşet duygusuyla bir taraftan güvenlik ihtiyacını

olabildiğince artırmakta, diğer taraftan da dünyanın gelişmiş ülkelerinde özgürlük kavramının bir kez daha tartışılmasına yol açmaktadır.

Bugüne kadar yapılan çalışmalara bakıldığında, terörizmin farklı özelliklerine dayanarak birtakım sınıflandırmalar yapıldığı görülmektedir. Aşağıda temel bir sınıflandırma yapılmaya çalışılacaktır.

1.1.2 Terörizmin Sınıflandırılması

Victoroff (2005), birçok farklı özelliğinin olması nedeniyle terörizmin bir tipolojisini ortaya çıkarmanın oldukça karmaşık ve tartışmalı olduğunu vurgulamaktadır. Ancak bugüne kadar yapılmış çalışmalar göz önünde bulundurularak, terörizm iki temel boyut altında sınıflandırılabilir.

Çizelge 1.1 Uygulanış biçimine ve amacına göre terörizm türleri.

Uygulanış Biçimine Göre Terörizm	Amaca Göre Terörizm
1. Kitle İmha Silahları Terörizmi a. Nükleer Terörizm b. Biyolojik Terörizm c. Kimyasal Terörizm	1. İdeolojik Terörizm 2. Etnik Terörizm 3. Dinsel Terörizm
2. İntihar Saldırıları	
3. Bombalama Eylemleri	

1.1.2.1 Uygulanış Biçimine Göre Terörizm

Birçok farklı terörizm uygulamasından bahsetmek mümkündür. Ancak, görece diğerlerinden daha sık rastlanmaları nedeniyle, uygulanış biçimine göre terörizmi (1) kitle imha silahları terörizmi, (2) intihar saldırıları ve (3) bombalama eylemleri şeklinde sınıflandırmak uygun görülmektedir. Kitle imha silahları olarak adlandırılan nükleer, biyolojik, kimyasal ve radyolojik silahlar, çok sayıda canlının ölümüne neden olurlar, bu yüzden, oldukça etkili terör araçlarıdır.

Kullandığı bu araçlar nedeniyle terörizm, toplumsal ve ulusal güvenliğini tehdit etmektedir ve toplumda büyük bir korkuya neden olmaktadır (Falkenrath, 1998; Ruby, 2002; Dolnik, 2003). Örneğin, ABD’de yaşanan 11 Eylül saldırılarının hemen ardından, ilk olarak Florida eyaletindeki Amerikan Medya Şirketi’ne (American Media Inc.) gönderilen ve daha sonra diğer bazı medya kuruluşlarına ve siyasi liderlere de gönderilen ve içinde beyaz bir toz bulunan mektuplar, şarbonlu oldukları kuşkusuyla Amerikan halkında büyük dehşet yaratmıştır (Roman, 2002). Terörist örgütlerin teknolojik açıdan giderek daha da yetkin hale gelmeleri, endişeleri bir kat daha artırmaktadır (Pluta ve Zimmerman, 2006).

Ek olarak, ileri bir teknolojiye ihtiyaç duyulmadan toplumda büyük dehşet yaratması nedeniyle intihar saldırıları, özellikle PKK, Hamas, Hizbullah ve El-Kaide gibi terörist gruplar tarafından tercih edilen bir uygulayış biçimi olmuştur (Kingshott, 2003). 1991 - 2002 yılları arasında gerçekleştirilen 107 farklı intihar saldırısında hayatını kaybedenlerin sayısının 4443 olduğu ve söz konusu intihar saldırıları

içerisinde en fazla kaybın 11 Eylül saldırılarında ABD’de yaşandığı belirtilmektedir (The Institute for Counter-Terrorism, 2006). İntihar saldırıları konusunda yapılan çalışmalarda, intihar bombacılarının gerçekleştirdikleri bu eylemlerin tek bir nedene bağlanamayacağı, dinsel ve ideolojik inanç sistemleri ve bireysel özellikler gibi birtakım siyasal, sosyal ve psikolojik süreçlerin de ele alınması gerektiği ileri sürülmektedir (Moghadam, 2003; Soibelman, 2004).

1.1.2.2 Amaca Göre Terörizm

Amaca göre terörizm (1) ideolojik terörizm, (2) etnik terörizm ve (3) dinsel terörizm olarak sınıflandırılmaktadır. Belirli bir ideolojiye bağlı, belirli bir etnik kökene mensup ve belirli bir dinsel inancı olan bireylerin, ideolojilerini, etnik kökenlerini ya da dinsel inançlarını sürdürmek ve etkili kılmak amacıyla gerçekleştirdikleri terörist eylemler, hizmet ettikleri amaç nedeniyle birbirlerinden ayrılmaktadır. Türkiye’deki PKK (Partiya Karkeren Kurdistan) terörizmi, etnik terörizmin bir örneği, DHKP-C’ninki (Devrimci Halk Kurtuluş Cephesi) ideolojik terörizme örnek olarak gösterilebilir. Dinsel terörizm ise, özellikle 1980’lerde Hizbullah ve 1990’larda Hamas ve El-Kaide gibi aşırı dinci örgütlerin eylemleriyle gündemden düşmeyen bir konu haline gelmiştir.

Dinsel terörizmin en iyi örneklerinden biri Amerika Birleşik Devletleri’ndeki 11 Eylül olaylarıdır. Eylemleri üstlenen El-Kaide örgütünün lideri Usame bin Ladin, açıklamalarında, amaçlarının İslam dinini tüm dünyaya yaymak ve şeriat düzenini kurmak olduğunu belirtmiştir. Bu dönemden itibaren cihad kavramı mercek altına

alınmış ve terörizm ile İslam dini sıkça birarada kullanılmaya başlamıştır. Farklı dinsel inançlara mensup gruplar arasında hızla tırmanan gerginlik, tüm dünyada çeşitli çatışmaların yaşanmasına ve nefret suçlarının işlenmesine neden olmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Federal Araştırma Bürosu'nun (FBI) yayımladığı "2001 Nefret Suçları İstatistikleri"nde, 11 Eylül olaylarının ardından Amerikan halkının Arap ya da müslüman olarak algılanan vatandaşlara yönelik olarak işledikleri nefret suçlarında önemli bir artış göze çarpmaktadır (Federal Bureau of Investigation Uniform Crime Reporting Program, 2001). Şubat 2005'de Danimarkalı iki gazetecinin İslam dininin peygamberi Hz. Muhammed'i resmettikleri karikatürlerinin medyada yer alması, söz konusu gerginliğin en son yansımalarından biridir. İslam dininde peygamberin resminin çizilmesi yasak olduğundan, basına yansıyan karikatürler, müslümanların yoğun tepkisine yol açmıştır. Londra'da Danimarka büyükelçiliği binası önünde Danimarka bayrağı yakılmış ve çeşitli ülkelerde buna benzer protesto gösterileri düzenlenmiştir (Stinson ve Hampson, 2006).

İslam dininde iki cihaddan söz edilmektedir. Bunlardan ilki olan küçük cihad, tanrı yolunda ve din uğrunda silahlı kutsal savaş anlamına gelirken, büyük cihad insanın nefesine karşı savaşını ifade etmektedir. İslam alimi Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Mesnevi (1278) adlı eserinin 1373. ve 1387. beytlerinde "Ey padişahlar! Dışardaki düşmanı öldürdük; içimizde ondan beter bir hasım var." ve "Biz şimdi küçük muharebeden döndük; Peygamber'le beraber büyük muharebedeyiz." şeklinde büyük ve küçük cihaddan bahsedilmektedir. İslam dininin kutsal kitabında da cihad çeşitli yerlerde geçmektedir.

*“Her kim **cihad** ederse, ancak kendisi için **cihad** etmiş olur.
Şüphesiz Allah âlemlere muhtaç değildir.”*

Ankebut Suresi, 6. ayet

*“Allah uğrunda hakkıyla **cihad** edin. O sizi seçti ve dinde üzerinize hiçbir güçlük yükledi. Babanız İbrahim’in dinine uyun. Allah sizi hem daha önce hem de bu Kur’an’da müslüman diye isimlendirdi ki, Peygamber size şahit (ve örnek) olsun, siz de insanlara şahit (ve örnek) olasınız. Artık namazı dosdoğru kılın, zekatı verin ve Allah’a sarılın. O sizin sahibinizdir. O ne güzel sahip, ne güzel yardımcıdır!”*

Hac suresi, 78. ayet

*“Ey peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı **cihad** et ve onlara karşı çetin ol. Onların varacakları yer cehennemdir. Ne kötü bir varış yeridir orası!”*

Tevbe Suresi, 73. ayet.

Euben (2002) İslamın gerçekte ne olduğunu, İslam tarihinde cihad kavramının nasıl yer aldığına dikkatli incelenmesi ve radikal İslami grupların söylemleri ile aradaki farkın altının çizilmesi gerektiğini belirtmektedir. Jensen (2001) de, dinsel, politik ve benzeri amaçlar için terörizmi kullanan bireylerin ya da grupların herhangi bir dinin mensubu olabileceğini ve İslam dini ile terörizmin özdeşleştirilmesinin yanlış olduğunu vurgulamaktadır.

Terör, farklı disiplinlerde farklı biçimlerde kavramsallaştırılmıştır. Bundan sonraki bölümde, terörizm ve terörist kavramlarının sosyolojik, politik, evrimsel / fizyolojik ve psikolojik yaklaşımlarda nasıl ele alındığına değinilecektir.

1.2 Genel Terörizm Yaklaşımları

1.2.1 Genel Sosyolojik Yaklaşım

Sosyoloji alanında terörizm kavramını tanımlamada birtakım zorluklar yaşanmaktadır. Gibbs (1989), bunun nedeninin olası ideolojik ya da politik yanlışlıklar olduğunu ileri sürmektedir. Sosyoloji bilimi, genel olarak, terörizme sosyal bir yapı olarak bakmaktadır. Ancak terörizm, olayların ve nedenlerinin yorumlanması olarak da görülmektedir. Örneğin; toplum tarafından terör ve terörist olarak tanımlanan olaylar ve insanlar, yine toplum tarafından kurtuluş savaşı ve şehit olarak da nitelendirilebilmektedir (Turk, 2004). Diğer bir ifadeyle, sosyoloji alanı içerisinde terörizm çalışmaları, çatışan grupların birbirlerini etiketleme çabalarının araştırılmasını gerektirmektedir ve bu nedenle, terörizm kavramı siyasal şiddet olarak ele alınmaktadır. Crelinsten (2002), şiddetin bir iletişim şekli olduğunu, duygularını sözlü ya da yazılı olarak ifade edemeyen kişilerin şiddeti bir ifade biçimi olarak gösterdiklerini ileri sürmektedir. Ona göre, terörizm de, grupların zaman zaman başvurdukları bir iletişim biçimidir.

1.2.2 Genel Siyaset Bilimsel Yaklaşım

Siyaset bilimi, terörizm kavramını, bir bakıma bir siyaset yapma tarzı olarak değerlendirmektedir (Smelser ve Mitchell, 2002). Devletlerin başına baskıcı yönetimlerin geçmesiyle, ülke içerisindeki bazı gruplar söz konusu baskı nedeniyle yeraltı örgütleri haline gelmektedirler ve işlerini yasadışı yollardan yönetmeye

başlamaktadırlar. Siyaset bilimsel yaklaşıma göre terörizm kavramı bu noktadan itibaren devreye girmektedir. Yeraltına inen yasadışı grupların üyeleri, yine devlet yönetiminden kaynaklanan bu baskı nedeniyle radikalleşmekte ve devletsiz bir örgüt yapısı geliştirmektedirler. Aynı zamanda devletlerle ilişkileri de bulunan bu örgütler, etkinliklerini söz konusu ilişkiler temelinde şekillendirmektedirler. Terörist eylemler, örgütlerin, ulusal ve uluslararası düzeyde söz sahibi olmalarına olanak sağlamaktadır.

1.2.3 Genel Psikolojik Yaklaşım

Crenshaw (2000), terörizm konusunda yapılan araştırmalarda, terörizm kavramının tanımlanması, görgül veri toplanması, bütünleştirici (integrative) bir kuram oluşturulması gibi konularda sıkıntıların varlığına ve aynı sıkıntıların psikoloji alanında da söz konusu olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan, psikoloji yazınında yer alan bazı temel kuramların, terörizmin nedenlerini açıklamada kullanıldığı (Hudson, 1999; Lanning, 2002; Victoroff, 2005) ve kavramın anlaşılmasında aydınlatıcı rol oynadıkları görülmektedir.

Terörün pratik ve pragmatik nedenleri dışında, bu eylemi gerçekleştiren insanı anlamaya yönelik güdüsel, duygusal ve davranışsal modeller gelecekte hem terör olgusunun anlaşılmasında hem de terörist eylemlerin sona erdirilmesinde bir çare olabilir. Bundan sonraki bölümde, psikolojide terörizmin nedenlerini açıklamaya yardımcı olabilecek yaklaşımlar ayrıntılı olarak incelenecektir.

1.3 Terörizmin Nedenlerini Açıklamaya Yardımcı Olabilecek Psikolojik Yaklaşımlar

1.3.1 Sosyal Kimlik Kuramı

Sosyal psikoloji alanında grup süreçlerine ilişkin yaklaşımlardan biri olan Sosyal Kimlik Kuramı'na (Tajfel, 1974; Tajfel ve Turner, 1979; Tajfel, 1982) göre, belirli bir grubun üyesi olma, diğer bir deyişle sosyal kimlikler, benlik kavramının önemli bir parçasıdır. İnsanlar kendilerini çoğu zaman üyesi oldukları gruplar ile tanımlamakta ve değerlendirmektedirler (Turner, 1987). Belirli bir grubun üyesi olan bir birey, kendi kişisel özelliklerinin üzerinde, üyesi olduğu grubun normlarını ve değerlerini özümseyerek bu normlara ve değerlere uygun davranışlar sergileme eğilimindedir (Tajfel, 1982).

Bireyler, üyesi oldukları sosyal grupları değerlendirebilmek için, çevrelerindeki diğer sosyal gruplarla kendi üyesi oldukları grup arasında bir karşılaştırma yapmaktadırlar. Sosyal karşılaştırma yaparken bireyler, kendi gruplarını diğer gruplardan daha üstün görme eğilimindedirler. İnsanlar, iki kişiyi aynı konu hakkındaki performanslarına göre değerlendirirken, kendi içgrup üyesi olan kişi lehinde bir değerlendirme yapmaktadırlar ve buna *içgrup yanlılığı* denmektedir (Plous, 2003). Bir gruba üye olmanın içgrup taraftarlığına yol açtığı düşüncesi, en küçük grup paradigması ile açıklanmaktadır. Oldukça geniş bir insan kümesi içerisinde, sadece belli başlı özelliklere göre (göz rengi gibi) seçilen insanlardan oluşan en küçük gruplarla yapılan araştırmalarda, sadece basit bir özellikleri

nedeniyle bir arada bulunan insanların oluşturdukları gruplarda bile katılımcıların olumlu bir sosyal kimlik oluşturdukları ve özsaygılarında artışlar görölmektedir (Abrams ve Hogg, 1988). Gruplar arasındaki sınıflandırma, içgrup taraftarlığını doğurmaktadır (Mullen, Brown ve Smith, 1992).

İçgrup yanlılığının etkisini göstermek amacıyla Perdue ve arkadaşlarının (1990) gerçekleştirdikleri bir araştırmada bir grup katılımcıya, hiçbir anlam ifade etmeyen sözcükler ile “we, us, ours” (biz, bize, bizim) sözcüklerinin eşleştirildiği bir liste verilmiştir. Diğer bir katılımcı grubuna ise yine hiçbir anlamı olmayan sözcükler ile “they, them, theirs” (onlar, onlara, onların) sözcükleri eşleştirilerek verilmiştir. Daha sonra tüm katılımcılara çalışmadan memnun kalıp kalmadıkları sorulmuş ve beklendiği gibi, içgrubun yerini tutan zamirlerden oluşan sözcük gruplarını okumuş olan gruptaki katılımcılar, dışgrubun yerini tutan zamirlerden oluşan sözcük gruplarını okuyan gruptaki katılımcılardan daha memnun olduklarını belirtmişlerdir. Gelişimi oldukça hızlı olan “biz” ve “onlar” yaklaşımı, bireylerin yargılarında etkili olmaktadır.

1.3.1.1 Sosyal Kimlik

Bireyin benlik kavramının bir parçası olan sosyal kimlik, sosyal bir gruba üyeliği ve bu gruba üyeliğin beraberinde getirdiği algısal ve bilişsel temelleri ifade etmektedir (Tajfel, 1982; Turner, Oakes, Haslam ve McGarty, 1994). Aile, arkadaş grupları, dinsel ve siyasal gruplar gibi grupların herbiri bir sosyal gruptur. Bireyler doğdukları andan başlayarak aileleri ve buldukları coğrafya nedeniyle belirli etnik

ve dinsel gruplara dahil olarak birer sosyal kimlik geliştirmektedirler. Yaş, cinsiyet, etnisite, dinsel ve siyasal bağlılıkların tümü sosyal kimlik olarak değerlendirilmektedir (Babad, Birnbaum ve Benne, 1983). Yaşları ilerledikçe bireyler, geliştirdikleri normları ve değerleri pekiştiren sosyal gruplara girmeye devam etmektedirler. Bireylerin, bağlı oldukları ve özelliklerini paylaştıkları sosyal grupların sayısı kadar sosyal kimlikleri bulunmaktadır.

Sosyal kimlik ve kişisel kimlik arasındaki fark, bireylerin davranışlarında hangisinin etkili olduğuna ilişkin soruya aranan yanıtla ortaya çıkmaktadır. Brown (1988), bireylerin diğerlerine ilişkin davranışlarını, sadece kendilerine ait olan kişiliklerini, tutumlarını, dūřüncelerini ifade eden kişisel kimliklerinin yönlendirdiğini belirtmektedir. Wheelan'a (2005) göre, bir bireyin kimliği, o bireyin kişilik özellikleri, deneyimleri, bireysel tercihleri ve grup üyeliklerinden oluşmaktadır; ancak bu kimlik, üyesi olunan sosyal grupların normlarından ve değerlerinden etkilenmektedir. Brehm ve Kassin (1993), grup ortamında bireylerin, kişisel kimliklerine ek olarak üyesi oldukları grupların özellikleriyle de kendilerini tanımladıklarını ve davranışlarında bu gruplara ilişkin sosyal kimliklerinin belirleyici olduğunu öne sürmektedirler. Sosyal kimlik kuramında ise sosyal kimliğin kişisel kimlikten bütünüyle farklı olduğu vurgulanmaktadır (Tajfel, 1982). Kurama göre bireyler çoėu durumda kişisel kimliklerinden çok üyesi oldukları sosyal gruplara ilişkin sosyal kimliklerine uygun davranışlar sergilemektedirler.

1.3.1.2 Sosyal Sınıflandırma ve Benlik Sınıflandırması

İnsanların bilgi işleme kapasiteleri sınırlı olduğu için bellek, en kısa ve en kestirme yolu seçerek en kısa bilgi işleme sürecini kullanmaktadır; diğer bir deyişle insanlar ‘bilişsel cimri’lerdir (Taylor, 1981). Nesnelerin ya da insanların, birtakım ortak nitelikleri esas alınarak sınıflandırılmaları, bilgi işleme kapasitesi sınırlı insan soyu için oldukça işlevseldir. Bireyler, bazı ortak özelliklere sahip insanları ya da nesnelere, bu özellikleri temelinde gruplandırmakta ve böylece bilgiyi en etkin ve en ekonomik biçimde işleyerek aynı grup içerisinde yer alan insanları ve nesnelere benzer algılayıp benzer tepkiler vermektedirler. Bu sosyal sınıflandırmanın bir sonucu olarak insanlar, diğer insanları birer birey olarak değil, belirli sosyal grupların üyeleri olarak algılamaktadırlar (Deaux, 1996). İçgrup, bireylerin bağlı oldukları ve sosyal kimliklerinin bir parçasını oluşturan grubu; dışgrup ise, bireylerin üyesi olmadıkları herhangi bir grubu ifade etmektedir.

Bireyler, diğer insanlar ya da nesnelere için yaptıkları sınıflandırmalara benzer bir sınıflandırmayı kendileri için de yapmaktadırlar. Benlik Sınıflandırması Kuramı’na (Turner, 1987) göre, bireyler kendilerini öncelikle sosyal grupların üyeleri olarak sınıflandırmakta ve daha sonra kendilerini bu sınıflandırma çerçevesinde tanımlamakta ve değerlendirmektedirler.

Sınıflandırmalar, sınırlı kapasiteden kaynaklanan bilişsel cimriliğe işlevsel bir kaynak sağlamalarının yanında bazı olumsuz sonuçları da birlikte getirmektedir (Fiske ve Taylor, 1991). İnsanları sadece belirli fiziksel özellikleri temelinde

değerlendirmek ve bu değerlendirmenin bir sonucu olarak onları belirli grupların üyeleri olarak sınıflandırmak, onlar hakkında doğru olmayan yargılara varmaya da neden olabilir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, 11 Eylül terörist saldırılarının ardından, Arap ya da müslüman olarak değerlendirilen kişilere karşı işlenen nefret suçları, kısa yoldan yapılan bu tür değerlendirmelerin yol açtığı olumsuz sonuçlar için en çarpıcı örneklerdendir.

1.3.1.3 Sosyal Karşılaştırma

İnsanların, sosyal çevreleri ve kendileriyle ilgili belirgin görüşlere sahip olma ihtiyaçları vardır (Festinger, 1954). Diğer bir deyişle, değişik özellikleri açısından insanların kendilerini değerlendirmeye ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyacı karşılamamanın yollarından biri sosyal karşılaştırmadır. İnsanlar, kendileri hakkında daha çok bilgi sahibi olmak ve kendilerini değerlendirebilmek için, özellikle kendilerine benzer olan insanlarla kendileri arasında karşılaştırmalar yapmaktadırlar.

Bireyle hem kendi özelliklerinden daha iyi özelliklere sahip olan bireylerle ve hem de daha kötü özelliklere sahip bireylerle kendilerini karşılaştırmaktadırlar. Daha donanımlı kişilerle yapılan yukarı doğru (upward) karşılaştırma, bireyin kendi özelliklerini geliştirmesine olanak sağlamanın yanı sıra kişinin çaresiz ve başarısız hissetmesi halinde özsaygısının düşmesine de neden olabilmektedir (Gibbons ve McCoy, 1991). Diğer taraftan, daha az donanımlı kişilerle yapılan aşağı doğru (downward) karşılaştırma, bireyin özsaygısının artmasını sağlamanın yanı sıra kendini daha da geliştirmesine engel olabilmektedir (Lockwood, 2002).

Bireyler, üyesi oldukları sosyal grupları değerlendirebilmek için de, çevrelerindeki diğer sosyal gruplar ile kendi üyesi oldukları grup arasında bir karşılaştırma yapmaktadırlar. Bireyin üyesi olduğu içgrupun performansı ile dışgrupun performansı arasında bireyin yaptığı karşılaştırmada içgrupun performansı daha yüksekse, birey bu başarıdan kendisine de pay çıkarmaktadır ve özsayısında artış görülmektedir (Cialdini ve diğer., 1999). Bu artışın nedeni, sosyal kimliğin benlik kavramının bir parçası olmasıdır (Smith ve Henry, 1996).

1.3.1.4 Sosyal Kimlik Kuramı ve Terörizm

Toplum içerisinde bireyler, belirli özellikleri nedeniyle farklı bir grubun üyesi olabilir ve bazen de kendi iradeleri dışında söz konusu özellikleri nedeniyle diğer insanlar tarafından bir grubun üyesi olarak değerlendirilebilirler. Örneğin büyük çoğunluğu belirli bir etnik kökenden gelen vatandaşlardan oluşan bir ülkede, farklı bir etnik kökene sahip olan bireyler, sahip oldukları bu özellikleri nedeniyle, etnik bir grubun üyesi haline gelmektedirler. Böyle grupların yer aldığı toplumlarda, “biz” ve “onlar” yaklaşımının ortaya çıkması, sosyal kimlik kuramında işaret edildiği gibi, olasıdır ve oldukça kolaydır. Etnik kimlik gibi belirli bir özellik, toplumun normları ve değerleri gereği ön planda olan bir özellikse, etnik kökene dayanan gruplar arasında çatışma ve ayrımcılık muhtemel hale gelmektedir. Terörizm ise, bu çatışmanın en uç noktasını ifade etmektedir. Örneğin Esman (2004), ortak bir kimlik olarak etnik kimliğin birçok terörist örgütün temelini oluşturduğunu, ayrıca bu terörist örgütlerin bağlı oldukları ve temsil ettikleri etnik grubun gücünü artırma amacı güttüklerini ileri sürmektedir.

Açık ve net bir ortak kimlik oluşturamamış bireylerin, sosyo-ekonomik düzeyleri yüksek bile olsa toplum içerisinde dezavantajlı durumda oldukları belirtilmektedir. Aktif olarak toplum içerisinde yer alamayan söz konusu bireylerin, yoksunluğun nedeni olarak hedef gördükleri devletlere düzenli bir ordu ya da diplomatik yollarla ulaşamadıkları için terörizm yoluyla yanıt verme ve ortak kimlik oluşturma çabası içerisinde oldukları iddia edilmektedir (Taylor ve Louis, 2004). Kimlik oluşumundaki olumsuz birtakım gelişmelerin, terörizmin nedenlerine ilişkin bir açıklama getirebileceği konusunda bir yaklaşım da, etnik kimlik oluşumuyla ilgili olabilir.

Etnik kimlik, bireyin, belirli bir etnik gruba üyeliğinden kaynaklanan sosyal kimliğidir (Hutnik, 1991). Phinney (1991), etnik kimlik oluşumunu üç aşamadan oluşan bir modelle açıklamaktadır. Bu modelin ilk basamağında, bireylerin etnik kimlik konularını sorgulamadıkları “sorgulanmamış etnik kimlik” aşaması yer almaktadır. İkinci aşama olan “etnik kimlik arayışı” aşamasında insanlar, etnisitenin kendileri için ne anlama geldiğini anlama çabası içerisinde girmektedirler. Son olarak “kazanılmış etnik kimlik” aşaması ise, daha derin bir etnik kimlik algısını gerektirmekte ve daha net, güvenli bir etnik kimlik duygusunu ifade etmektedir. Bu aşamaya ulaşmış olan bireyler, ırkçılık ve cinsiyet ayrımcılığı gibi yaklaşımlardan uzak durmakta ve olumlu bir sosyal kimlik kazanmaktadırlar. Bu olumlu kimlik, bireylerin sabit bir benlik kavramı geliştirmelerini ve özsaygılarının yüksek olmasını sağlamaktadır (Brookins, Anyabwile ve Nacoste, 1996). Etnik kimlik oluşumu modelinde, üç aşamanın tamamlanmasıyla sağlıklı bir etnik kimlik oluşumu da gerçekleşmiş olmaktadır. Ancak, oluşumun tamamlanamadığı durumlarda, etnik

kimlik konusunda birtakım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Son aşamaya ulaşamamış ve ikinci aşamada kalmış olan bireyler, “karşıt kimlik” geliştirebilmektedirler. Söz konusu bireyler, içinde yaşadıkları toplumda başat olan kültürün değerlerini reddetmekte ve başat olan grubun üyelerine karşı düşmanca davranışlar sergilemektedirler. Sağlıklı bir etnik kimlik oluşumunun tamamlanamadığı durumlar göz önünde bulundurulduğunda, etnik terörizmin nedenlerine ilişkin bir ipucu yakalanması mümkündür.

Batson, Schoenrade ve Ventis (1993), dini inanca bağlılık derecesi ile önyargıların şiddeti arasında olumlu bir doğrusal ilişki olduğunu belirtmektedirler. Birey, dinsel inancına ne kadar bağlıysa, önyargıları da o kadar güçlü olmaktadır. Ancak dinsel inanç ile önyargılar arasındaki bu ilişki, özellikle dışsal bir dinsel bağlılığa sahip olan bireyler için söz konusudur. İnsanlar, dinsel gruplara farklı nedenlerle bağlanmaktadır (Allport ve Ross, 1967). Bazıları, ailelerini memnun etmek, iş olanakları sağlamak, insanlarla tanışmak gibi sosyal ödüller elde ettikleri dışsal bir dinsel bağlılığa sahipken; bazıları ise, dinsel inançları benlik kavramları içerisinde önemli ve merkezi bir yere sahip olduğu için içsel bir dinsel bağlılığa sahip olmaktadır. Dışsal dinsel inanca sahip bireylerin, kendi dinsel kimlikleri dışında farklı dinsel kimlik gruplarına karşı hoşgörülerinin düşük olduğu belirtilmektedir. Farklı dinsel inanç gruplarına karşı terörist eylemlerde bulunan din temelli terörist örgütlerin, bu eylemlerinin nedeni olarak bireysel inanç sistemlerinin yapısından (dışsal) kaynaklanan hoşgörüsüzlük ve katı önyargılar görülebilir. Hunsberger (1995), bireylerin kontrolleri dışında gerçekleşen ve tehdit olarak algılanabilecek toplumsal değişikliklerin, insanların hoşgörünün düşük olduğu dinsel gruplara

bağlılıklarının pekiştiğini ileri sürmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde, sosyal ve ekonomik tehditin güçlü olarak yaşandığı dönemlerde, insanların dinsel inançlarının giderek katılaştığı ve otoriter kiliselere üyeliklerin arttığı görülmüştür (McCann, 1999). Buradan yola çıkılarak, toplumsal ve ekonomik tehditlerin var olduğu bir ortamda, dinsel kimliklere bağlılığın arttığı, dış gruplara toleransın azaldığı, iç grup yanlılığının güçlendiği söylenebilir. Dinsel terörizmin tohumlarının benzeri koşullar altında atıldığını düşünmek, çok da akıldışı olmayacaktır.

1.3.2 Dehşet Yönetimi Kuramı

Ölüm korkusunun ve bu korkunun beraberinde getirdiği dehşetin ve kaygının, insan davranışı üzerindeki etkilerini, Dehşet Yönetimi Kuramı (Terror Management Theory), birçok farklı açıdan ele almakta ve değerlendirmektedir. Dehşet Yönetimi Kuramı, bir insan davranışı olan terörün nedenlerine ilişkin de birtakım açıklamalar getirmektedir. Ancak öncelikle Dehşet Yönetimi Kuramı üzerinde kısaca durmakta yarar vardır.

Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya (Pyszczynski, Wicklund, Floresku, Koch, Gauch, Solomon ve Greenberg, 1996), İsrail (Florian ve Mikulincer, 1997), İtalya (Castano, Yzerbyt, Paladino ve Sacci, 2002), Japonya (Heine, Harihara ve Niya, 2002) gibi farklı kültürlerde çeşitli araştırmalarla test edilen Dehşet Yönetimi Kuramı, genel olarak insanların ölüm korkularıyla ilgili bir yapı kurarak, insan davranışına yönelik birtakım parametreleri anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır.

Diğer canlılardan farklı olarak insanlar, er ya da geç bir gün mutlaka ölecekleri bilgisine sahiptirler. İnsanların ölümlü oldukları bilgisiyse ve bu farkındalıkla baş ederek, gündelik yaşamlarına devam etmeleri, geleceğe yönelik planlar yapmaları ve psikolojik olarak kendilerini rahat hissetmeleri gerekmektedir. Başka bir deyişle, insanlar, ölümlü oldukları bilgisinden ve bu farkındalığın yaşattığı dehşetten kaçmaya çalışmaktadırlar.

Temeli Ernest Becker'in (1973) yazılarına dayanan Dehşet Yönetimi Kuramı, ölümden ve beraberinde getirdiği belirsizlikten korunmak için iki mekanizmanın kullanıldığından söz etmektedir. Bunlardan ilki özsaygıyla ilişkilidir. Bireylerin dünyada değerli olduklarını düşünmelerinden ileri gelen özsaygılarının yüksek düzeyde olması, onların ölümlü oldukları bilgisinden kaynaklanan kaygılarını bastırmalarında etkili olmaktadır. Söz konusu kaygının bastırılmasında etkili rol oynayan ikinci mekanizma ise, insanların benimsedikleri kültürel dünya görüşlerini savunmalarıdır. Bu ölüm kaygısını bastırma mekanizmaları, insanların ölümsüzlük arayışlarında onlara yol göstermektedir (Greenberg, Pyszczynski ve Solomon, 1986; Solomon, Greenberg ve Pyszczynski, 1991).

İnsanlar, ölümlü olduklarını hatırlayacakları bir durumla karşılaştıklarında, hemen ölümü düşünmemektedirler. Ancak kısa bir aradan sonra insanlar ölümü düşünmekte ve kültürel dünya görüşlerini savunmaya başlamaktadırlar. Bu durum, bireylerin ölümlülük bilgisine verdikleri tepkilerin, ölüm düşüncesini ve ölüm kaygısını bastırıldığına işaret etmektedir (Arndt, Greenberg, Solomon, Pyszczynski ve Simon, 1997; Greenberg, Arndt, Schimel, Pyszczynski ve Solomon, 2001).

Ölümlülük bilgisinin hatırlanmasına karşı verilen ilk savunma tepkisi (yakın savunma), algılanan tehdidi en aza indirme işlevi görmektedir. Ölümlülük bilgisi daha sonra kültürel dünya görüşü savunmasının (uzak savunma) harekete geçmesini tetiklemektedir (Greenberg, Arndt, Simon, Pyszczynski ve Solomon, 2000). Diğer bir deyişle, insanlar ölümü hatırlatacak bir durumla karşılaştıklarında ilk olarak ölümü düşünmeyerek ve ardından da benimsedikleri kültürel dünya görüşünü savunarak ölüm kaygısıyla baş etmeye çalışmaktadırlar.

1.3.2.1 Ölüm Kaygısı ve Özsaygı İlişkisi

Birçok çalışma, kaygı ile özsaygı arasında olumsuz bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (Pyszczynski, Solomon ve Greenberg, 2003). Kaygı arttıkça özsaygı düşmektedir. Özsaygı arttıkça kaygı azalmaktadır. Özsaygı, ölümlülük bilgisinden kaynaklanan kaygıyı bastırma ve ondan korunma için önemli bir kaynak teşkil etmektedir (Harmon-Jones, Simon, Greenberg, Pyszczynski, Solomon ve McGregor, 1997). Dolayısıyla bu bilgi, Dehşet Yönetimi Kuramı açısından bir kilit noktadır. Buradan yola çıkarak, yüksek özsaygının, insanların ölüm kaygısıyla baş etmelerinde olumlu bir etkiye sahip olacağı denencesi sınanmıştır. Greenberg ve arkadaşlarının (1992), söz konusu denenceyi sınamak için gerçekleştirdikleri çalışmada, katılımcılar, özsaygılarında yapay olarak artış sağlanan katılımcılarla karşılaştırıldığında daha fazla kaygı belirtileri göstermiştir. Özsaygılarında artış sağlanan katılımcıların kaygı seviyelerinde ise bir değişiklik olmamıştır. Bu çalışmanın bulguları, özsaygının kaygıyla ve Dehşet Yönetimi Kuramı çerçevesinde de ölüm kaygısıyla baş etmede ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Kronik

olarak yüksek özsaygıya sahip olan insanlar, diğerlerine kıyasla kaygı yaratan koşullardan daha az etkilenmektedirler (Pyszczynski, Solomon ve Greenberg, 2003).

İnsanların fiziksel bedenleri ve cinsel yaşamları, özsaygı kaynağı olarak işlev görebilmekte; dolayısıyla ölüm kaygısı ile özsaygı arasındaki bağ, söz konusu boyutlarda da incelenmektedir (Goldenberg, McCoy, Pyszczynski, Greenberg ve Solomon, 2000). Beden saygısı yüksek olan bireylerin, ölümlülük bilgisine hedef olduklarında, fiziksel bedenleriyle özdeşleşmelerinde ve cinselliğe olan ilgilerinde artış gözlenmektedir.

1.3.2.2 Ölüm Kaygısı ve Kültürel Dünya Görüşü

Yapılan çalışmalar, ölümlü oldukları hatırlatıldığında, insanların varolan kültürel dünya görüşlerine daha sıkı sıkıya sarıldıklarını ve onları daha güçlü bir biçimde savunduklarını göstermiştir. (Pyszczynski, Greenberg ve Solomon, 1999). Kültür, ölümlülük bilgisinin ve bu bilgidен kaynaklanan kaygının bastırılması için oldukça işlevsel bir yapıdır. İnsanlar benimsedikleri dünya görüşleri standardına uygun olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Dolayısıyla kültürler, gerçek ve sembolik ölümsüzlüğün anahtarı olmaktadır (Rosenblatt, Greenberg ve diğer., 1989). Gerçek ölümsüzlük, dinsel inançların açıkladığı şekilde sağlanırken; sembolik ölümsüzlük ise içinde bulunulan kültürün gereklilikleri ile gerçekleşebilmektedir. Kültürel dünya görüşünün işlevi, bireylerin kendilerini anlamlı bir dünyanın değerli üyeleri olarak görmelerini destekleyecek bir yapı sunmasıdır.

Tüm bunlara ek olarak araştırmalardan elde edilen bir diğer önemli bulgu da, ölümlü oldukları bilgisi kendilerine hatırlatılan bireylerin, kendi kültürel dünya görüşlerini destekleyen kişilere karşı olumlu tutumlar geliştirirken, kendi kültürel dünya görüşlerine karşı bir tehdit olarak algıladıkları insanlara yönelik olumsuz tutumlar geliştirmeleridir (Rosenblatt, Greenberg ve diğer., 1989). Bununla ilgili olarak, çeşitli deney gruplarıyla çalışılmış ve genel olarak her defasında aynı bulguya ulaşılmıştır. Rosenblatt ve arkadaşlarının (1989) gerçekleştirdikleri deneysel bir araştırmada yargıçlarla çalışılmış ve mesleklerinde profesyonel olan bireylerin bile, ölümlülük bilgisine maruz kaldıklarında, kültürel dünya görüşlerine karşı bir tehdit olarak algıladıkları bireyleri daha çok cezalandırma eğiliminde oldukları görülmüştür.

Diğer taraftan, kendilerine ölümlü oldukları bilgisi hatırlatıldığında, insanların kendi kültürel dünya görüşlerine tehdit olabilecek insanları daha çok cezalandırırken, kendi kültürel dünya görüşlerini destekleyenleri de daha çok ödüllendirdikleri görülmektedir (Rosenblatt, Greenberg ve diğer., 1989).

1.3.2.3 Kültürel Dünya Görüşü ve Sosyal Kimlik

Kültürel dünya görüşleri, aynı zamanda insanların milliyet, din, etnik köken gibi sosyal kimliklerini de belirlemektedir. Dolayısıyla bireylere ölümlü oldukları hatırlatıldığında, kültürel dünya görüşlerini yansıtan sosyal kimliklerine de daha sıkı bağlandıklarını gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, kadınlardan farklı olarak erkeklerde, kendilerine ölümlü oldukları hatırlatıldığında millet ile ilgili

bilişsel yapıların daha ulaşılabilir hale geldiği görülmektedir (Arndt, Greenberg ve Cook, 2002)

Arndt ve Greenberg'in (1999) bir çalışmalarında, katılımcıların bir kısmına ülkeleri ile ilgili olumlu geribildirim verilirken, diğer kısmına ise nötr geribildirim verilmiştir. Daha sonra deney grubuna ölümlü oldukları bilgisi verilirken, diğer grup da kontrol grubu olarak kullanılmıştır. Son olarak, katılımcılar Amerika Birleşik Devletleri'ne karşıt görüşlere sahip hedefleri değerlendirmişlerdir. Bulgular, deney grubunda olan ve nötr geribildirim alan katılımcıların, Amerika Birleşik Devletleri karşıtı hedefleri küçümsediklerini ve yine deney grubunda olan ve olumlu geribildirim alan katılımcıların, yaptıkları değerlendirmede böyle bir küçümseme yoluna gitmediklerini göstermektedir. Olumlu geribildirim alarak özsaygısında olumlu bir değişiklik olan bireyler ölümlü olduklarını hatırladıklarında, kendi kültürel dünya görüşüne karşıt olan görüşlere karşı daha hoşgörülü olmaktadır. Ancak özsaygı gözardı edildiğinde, bireyler ölümlü olduklarını hatırladıklarında, kendi kültürel dünya görüşlerine karşıt olan bireyleri tehdit olarak algılamaktadırlar. Tüm bunların yanı sıra eleştiri ya da geribildirim kaynağının özellikleri de önem taşımaktadır. Belirli bir sosyal grubun üyelerinin birbirlerine yakın olup olmamaları, bağlı olunan gruba yapılan eleştirilere ve verilen geribildirimlere tepkileri biçimlendirmektedir (Dechesne, Janssen ve Knippenberg, 2000). Ölümlülüğü hatırlatılan ve yakınlık ihtiyacı yüksek bireylerin, bağlı oldukları gruba yapılan eleştirileri küçümsediği ve onları tehdit olarak algıladığı; yakınlık ihtiyacı düşük olanlarınsa, bağlı oldukları gruba yapılan eleştirilere karşı gruptan uzaklaşma tepkisi gösterdikleri görülmüştür.

Pyszczynski ve arkadaşlarının (1996) yaptıkları bir araştırmada ise, bir Alman kasabasında yaşayan Alman deneklere tek bir soru yöneltilmiştir. “Göçmenlerin Almanya’dan sınırdışı edilmesini istiyor musunuz?” sorusunu üç anketör, bir caddenin üç farklı köşesinde insanlara yneltilmişlerdir. İki anketörün bulunduğu noktanın arka cephesinde herhangi iki mağaza bulunurken, üçüncü anketörün bulunduğu noktanın arka cephesinde bir cenaze levazımatçısı yer almaktadır. Arka cephede herhangi iki mağazanın yer aldığı anketörün aldığı yanıtlar çoğunlukla göçmenlerin Almanya’dan ayrılmalarını desteklemezken; arka cephede cenaze levazımatısının yer aldığı anketörün aldığı yanıtlar çoğunlukla göçmenlerin sınırdışı edilmesini destekler nitelikte olmuştur. Araştırma, anketörlerin buldukları konum açısından aldıkları yanıtlar arasında anlamlı farklılıkların olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmada olduğu gibi, ölümlülük bilgisi insanlarda her zaman bilinç düzeyine çıkmamaktadır. Bilinç düzeyinde olmayan uyarılar da lmllğu anımsatarak, kültürel dünya görüşü savunmasını tetikleyebilmektedir (Castano, 2004).

Dehşet Yönetimi Kuramı çerçevesinde yapılan bazı araştırmalar, ölümlü oldukları bilgisi kendilerine hatırlatılan insanların, içgrup yanlılığı, n yargı ve sosyal sapkınlara karşı hoşgörüsüzlük konularında daha katı olduklarını göstermektedir (Greenberg, Pyszczynski, Solomon ve diğer., 1990). İnsanların, sadece tek bir gerçeklik olduğuna ve bu gerçekliğin kendi kültürel dünya görüşlerinin ngrdğu gerçeklik olduğuna inanmaya ihtiyaçları vardır. Eğer farklı dinsel inançlar gibi başka gerçekliklerden söz ediliyorsa, bu durumda insanlar kendilerinden farklı olan insanların yanlış yapıyor olduğuna inanmak

eğilimindedirler. İnsanların kendi kültürel dünya görüşleri dışında görüşleri olan insanların varlığı, kendi kültürel dünya görüşlerini doğrulama ve onu değerli kılma yönünde bir ihtiyaç ve çaba ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada da “biz” ve “diğerleri” ayrımı kendini güçlü bir şekilde göstermektedir.

Pyszczynski, Solomon ve Greenberg (2003), farklı kültürel dünya görüşlerinin insanlar üzerindeki etkilerinden ve insanların kendi görüşlerinin doğruluğuna inanma ihtiyaçlarını nasıl karşıladıklarından söz etmektedir. İnsanların, dinsel ve siyasal görüşlerini içeren kültürel dünya görüşlerini ortaya koyan konuşmalar yapmalarının, oldukça etkili bir işlevi olabilmektedir. Araştırmalar, dinsel ya da siyasal bir konuşma öncesinde insanların ölüm korkusunun yüksek ve özsaygılarının da düşük olduğunu; ancak, konuşmanın ardından ölüm korkusunun düşmeye, özsaygınsa yükselmeye başladığını ortaya koymaktadır.

İnsanların kendi gerçekliklerini doğru çıkarma çabalarında işlevsel olan bir diğer mekanizma da, küçültmedir. Daha açık bir ifadeyle, insanlar, kendi kültürel dünya görüşlerini ve dolayısıyla kendi gerçekliklerini rasyonelleştirme eğilimiyle diğer görüşlerin değer, anlam ve doğruluk derecesini azaltmaya çalışmaktadırlar. Bunun yanı sıra özümsemenin de (asimilasyon) etkili bir işlevi vardır. Sahip olunan değerlerin ve inançların doğruluğunu kanıtlamak için seçilen yollar arasında, farklı görüşlerin özümsemesi ve sahiplerinin doğru olan tarafa geçmesi gerektiği inancı yer almaktadır. Bu noktada, “biz doğruyuz” düşüncesi güçlenmekte ve farklı görüşlere ısrarlı bir çağrı yapılmaktadır.

Daha fazla şiddet içeren mekanizmalardan biri, yok etmedir. İnsanlar, kendi dünya görüşlerine ve gerçekliklerine tehdit oluşturan durumları ve görüşleri kendi inançları doğrultusunda değiştirmeye çalışmaktadırlar ve eğer gelinen noktada başarısız olunuyorsa, yani farklı görüş sahipleri yola gelmiyorsa, o farklı görüşleri yok etmek, başvurulan yöntemlerden biridir. Hitler'in Yahudi katliamı, söz konusu mekanizmanın oldukça iyi bir örneği olarak düşünülmektedir.

1.3.2.4 Dehşet Yönetimi ve Terörizm

Bulgular, terörü ve nedenlerini anlamak için alternatif yaklaşımlardan diğer birinin de Dehşet Yönetimi Kuramı olduğunu göstermektedir. Kültürel değer sistemleri olan dinsel inanç ve statü konularında yüksek değerlere sahip olan bireylerin, ölümlü oldukları bilgisiyile karşı karşıya kaldıklarında, dinsel inançlarında artışların olduğu ve daha da statü-odaklı hale geldikleri görülmektedir (Burling, 1993).

Araştırmalar, bilinç düzeyinde ya da bilinç dışında anımsanan ölümlülük bilgisinin, bir yandan önyargıları, milliyetçiliği ve gruplar arası yanlılığı (Greenberg, Pyszczynski, Solomon, Simon ve Breus, 1994); diğer taraftan da bağlı olunan gruplara yapılan desteği ve yatırımı artırdığını (Greenberg, Schimel, Martens, Solomon ve Pyszczynski, 2001) göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı gerçekleştirilen 11 Eylül terörist saldırılarından iki hafta sonra yapılan bir çalışmada, katılımcıların 11 Eylül saldırılarına verdikleri tepkiler araştırılmıştır (Yum ve Schenck-Hamlin, 2005). Katılımcılar, saldırılara karşı verdikleri ilk tepkinin şok

olduğunu, daha sonraki tepkilerinin ise çevrelerindeki insanlara karşı fedakar ve yardımsever davranışlarda bulunma ve Arap Müslümanların bağınaz olduklarını düşünme olduğunu belirtmişlerdir.

Ölüm ya da nötr bir başka konuda yazı yazdıktan sonra, katılımcıların, içgrup ve dışgrup üyelerinin kişilik özelliklerini değerlendirdikleri bir çalışmadan elde edilen bulgular, ölümlülük bilgisinin gruplar arası yanlılığı artırdığı görüşünü desteklemektedir (Harmon-Jones, Greenberg, Solomon ve Simon, 1996).

1.3.3 Engellenme - Saldırganlık Kuramı

Bir insan davranışı olarak saldırganlığın nedenlerine yönelik kuramlardan biri, Engellenme - Saldırganlık Kuramı'dır (Dollard, Doob, Miller, Mowrer ve Sears, 1939). Freud'un saldırganlık kuramını, işevuruk tanımlara kapalı olması ve test edilebilir olmaması nedeniyle, daha bilimsel bir çerçeveye yerleştirmeye çalışan Engellenme - Saldırganlık Kuramı, saldırganlığı Freud gibi içgüdüsel değil, tepkisel bir davranış olarak kabul etmektedir (Tedeschi ve Felson, 1994). Engellenme - Saldırganlık Kuramı, temelde iki savdan oluşmaktadır: (a) Saldırganlık her zaman engellenmenin bir sonucudur, (b) Engellenme her zaman saldırganlığa yol açar. Daha sonraki yıllarda kuramı yeniden gözden geçiren Berkowitz (1993), hoş gitmeyen deneyimlerin (engellenmelerin), diğer insanlara zarar verme arzusunu harekete geçirdiğini ileri sürmektedir.

Engellenme, bir bireyin güdülenmiş bir davranışının önünün kesilmesi ya da amacına ulaşmasının geciktirilmesidir. Saldırganlık ise, amacı yöneltildiği kişiye

zarar vermek olan her türlü davranış olarak tanımlanmaktadır. Saldırganlık, hem fiziksel hem de psikolojik olabilmektedir.

Berkowitz (1989), engellenmenin hiç hoş gitmeyen bir olay olduğunu ve olumsuz duygulara yol açtığında saldırganlığa neden olduğunu belirtmektedir. Bireyler için, arzu edilen bir amaca ulaşmada karşılaşılan beklenmedik bir başarısızlık, beklenen bir başarısızlıktan daha rahatsız edici olmaktadır. Diğer taraftan, bireylerin değerleri ve yüklemeleri de, bir engellenme karşısında yaşanacak olumsuz duygunun düzeyini belirlemede etkili olmaktadır.

1.3.3.1 Engellenme - Saldırganlık Kuramı ve Terörizm

Terörizmin nedenlerine yönelik psikolojik yaklaşımlardan biri olarak Engellenme - Saldırganlık Kuramı üzerinde durulabilir. Terörist eylemler, içerisinde hem fiziksel hem de psikolojik saldırganlığı barındırmaktadır. Bu açıdan bakılacak, diğer bir ifadeyle terörist eylemler saldırgan davranışlar olarak ele alınacak olursa, bu eylemlerin (saldırgan davranışların) nedeninin engellenme olabileceği düşünülebilir.

Terörizmin amacının devlet siyasetini etkilemek ve bireysel çıkar sağlamak, hedefinin ise çoğu kez sivil halk olduğu dikkate alınacak olursa, gerçekleştirilen terörist eylemler, hedef değiştirmiş saldırganlık olarak nitelenebilir. Engellenme durumunda ortaya çıkan saldırganlık davranışının, engellenmenin kaynağına yönelik

olmadığı durumlar da vardır. Örneğin, okulda öğretmeni tarafından engellenen bir öğrenci, öğretmenine yöneltmediği saldırganlık davranışını evde ailesine yöneltebilmektedir. Saldırganlık, bazı durumlarda yön değiştirerek engellenme kaynağından farklı bir bireye ya da nesneye yöneltelebilmektedir (Miller, 1941). Bunun nedeni, engellenme kaynağının ulaşılmaz ya da çok güçlü olmasıdır. Dolayısıyla engellenen kişi, saldırgan davranışını gerçek hedef yerine geçen bir başka hedefe yöneltebilmektedir. Buna, yön değiştirmiş saldırganlık denilmektedir.

Toplum içerisinde ekonomik ve/ya da sosyal nedenlerle engellenen bireylerin saldırgan davranışlar göstermeleri, bu kurama göre beklendik bir durumdur (Hovland ve Sears, 1940). Dolayısıyla, terörizmi, engellenme sonucunda ortaya çıkan saldırgan davranışların en uç noktası olarak görmek mümkündür.

1.3.4 Evrim Kuramı

19. yüzyılın başlarında Darwin'in (1859) ortaya attığı evrim kuramına göre, sürekli bir değişim içerisinde olan dünyada yaşayan organizmalar da sürekli olarak değişmektedirler. Darwin, bütün canlıların ortak atalardan geldiklerini ve zaman içerisinde farklı türlere ayrıldıklarını belirtmektedir. Yavaş ve devamlı olan ve çok uzun süre alan evrimsel değişim düzeneğinin özünde doğal seçim yer almaktadır. Doğal seçim, doğaya daha iyi uyum sağlayan canlıların hayatta kalması ve diğerlerinin yok olması anlamına gelmektedir. Doğaya daha iyi uyum sağlayarak hayatta kalan canlılar ise, hayatta kalmalarını sağlayan bu özelliklerini genler yoluyla kendilerinden sonraki nesillere aktarmaktadırlar.

1.3.4.1 Psikolojide Evrimsel Yaklaşım ve Terörizm

Evrimsel yaklaşım, psikoloji bilimi içerisinde 1990'lı yılların başlarında yer almaya başlamıştır (Tooby ve Cosmides, 1987, 1989, 1990; Cosmides ve Tooby, 1989; Buss, 1995). Evrimsel yaklaşım, psikoloji alanında insan zihninin işlevsel özellikleriyle ilişkili bütüncül bir kurama duyulan ihtiyacı karşılamaktadır (Buss, 1995). Cosmides ve Tooby'e (1987) göre, tarih öncesi dönemlerde insanlar çevresel koşullara uyum sağlayarak hayatta kalabilmek için birtakım işlevsel programlar geliştirmişlerdir ve psikolojik mekanizmalar atalarımızdan bize miras kalan bu programlardır. İnsan beyninin evrimsel işlevi, uymaya yönelik (adaptif) davranışı ortaya çıkaran bilgiyi işlemedir. Başka bir deyişle, psikolojik mekanizmalar, evrimin bir ürünüdür.

Evrimsel yaklaşıma göre, türlerin davranış repertuarları vardır (Magone, 2003). Saldırganlık da, insanların davranış repertuarlarında bulunmaktadır. Tarih öncesi zamanlarda, insanların yırtıcı hayvanlara karşı gösterdikleri saldırganlık ve şiddet eylemlerini, ailelerine ve topluluklarına karşı algılanan tehdit durumlarında kendi türlerine karşı da gösterdikleri belirtilmektedir. Modern toplumlardaysa, saldırganlık ve şiddet içeren davranışlar, toplumsal normlar ve hukuk kuralları tarafından önlenmeye çalışılmaktadır. Ancak bu engellemelere karşın toplumlarda görülen saldırgan ve şiddet içerikli davranışların nedenini, evrimsel psikologlar, evrim kuramı ile -başka bir deyişle, saldırganlığın insanların davranış repertuarlarında olması ve bu repertuarın genler yoluyla nesilden nesile aktarılması ile- açıklamaktadırlar.

Diğer taraftan, evrimsel yaklaşıma göre, terör örgütleri, politik ve/ya da ekonomik açıdan kendi kaynaklarını artırmak amacıyla terör eylemlerine başvurumaktadırlar (Lanning, 2002). Sosyo ekonomik açıdan geride olan toplumlar, sınırlı kaynaklarını kendilerinden sonraki nesillerin tümüne aktaramamaktadırlar (Scheper-Hughes, 1985). Dolayısıyla, kaynakların aktarılabildiği bireyler, bu toplumların soyunu devam ettirmektedirler. Sosyo ekonomik açıdan refaha ulaşmış toplumlardaysa, nesillere kalan miras hem daha büyük olmakta ve hem de soyu devam ettirecek bu nesiller diğerlerine kıyasla daha güçlü olmaktadır. Toplumların devamı açısından ortaya çıkan bu eşitsizlik, terörizmin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır.

Bu bölümde, terörizmin nedenlerini açıklamaya yardımcı olabilecek psikolojik yaklaşımlar tanıtılmıştır. Terörizm ve terörist kavramlarının insanlar tarafından nasıl tanımlandığını anlayabilmek için öncelikle insanların kendilerini, diğer insanları ve sosyal çevrelerini nasıl algıladıkları incelenmelidir. Bu nedenle bundan sonraki bölümde, sosyal biliş, tutum ve sokaktaki insan kuramları üzerinde durulacaktır.

1.4 Terörizm ve Terörist Algısı

1.4.1 Sosyal Biliş ve Yükleme Kuramı

İnsanlar, içinde yaşadıkları sosyal çevrede bulunan diğer insanlardan, olaylardan ve nesnelere kaynaklanan her türlü bilgiyi değerlendirirler, işlerler ve bu bilgileri kullanırlar. Sosyal biliş çalışmaları, bireylerin kendilerini ve diğer insanları nasıl anladıkları ile ilgilenmektedir (Fiske ve Taylor, 1991). İnsanların, nesnelere ve olaylar hakkındaki bilişleri, diğer insanlardan etkilenmektedir (Wagner ve Hayes, 2005).

Yükleme kuramı, bireylerin, sosyal çevrelerindeki olayların nedenlerini açıklamak için bilgiyi nasıl kullandıkları ile ilgilenmektedir. Heider (1958), insanların, geleceği tahmin etme ve olayları kontrol etme ihtiyaçlarının olduğunu belirtmiştir. Nedensel yüklemelerin amacı insanların yaptıkları şeyleri neden yaptıklarını anlamaktır. İnsanların, diğer insanları nasıl algıladıkları onların diğerleri için yaptıkları çıkarımlar ve yüklemeler yoluyla anlaşılabilir. İnsanların yaptıkları nedensellik yüklemelerinin; davranışın, duyguların ve diğer bilişlerin temeli olabileceğine ilişkin görüş (Jones ve diğer., 1972), yükleme kuramlarına verilen önemi artırmıştır. İnsanların nedensel yüklemelerini bireylerin kişisel özelliklerine mi yoksa çevresel unsurlara mı yaptıkları (Heider, 1958) ve ayrıca nedensel yüklemeye varmak için hangi bilgilerin kullanıldığı da önem taşımaktadır (Kelley, 1967).

1.4.1.2 Şemalar

Bireyler, dünyayı yorumlamak için içinde yaşadıkları toplumsal çevreden edindikleri bilgiyi işlerken, yeni olan bilgileri, daha önce işlenmiş ve sınıflandırılmış bilgilerle uyuşmaları çerçevesinde işlenmektedir. Şemalar, daha önce deneyimlenmiş ve sınıflandırılmış olan bu bilgiler doğrultusunda, belirli uyaranlara ilişkin tekrarlanmış ve sistematik düşünce örüntüleridir. Şemalar, birbirleriyle ilişkili uyaranları gruplamayı sağlar ve yeni bilgi işleme süreçleri için rehberdirler. İnsanlar şemaları, dünyayı kurgulamak ve bu kurgu içinde hangi davranışlarını sergileyeceklerini belirlemek amacıyla kullanmaktadırlar. Şemalar, insanlara, nesnelere, olaylara, sosyal rollere, sosyal gruplara ilişkin olabilirler (Eckes, 1995).

Çok fazla bilginin hızlı ve ekonomik bir şekilde işlenmesine yardımcı oldukları için şemalar oldukça önemlidir. Geçmiş olaylar ve insanlar hakkında şematik temsillere sahip olmak, belleğin daha iyi çalışmasını sağlamaktadır; çünkü bu şemalar, ilgili oldukları olaylara ve insanlara ilişkin ayrıntıları da beraberlerinde getirmektedirler (Hirt, 1990).

Belirli bir şemanın kullanılması, duygusal bir tepkiyi de içinde barındırabilir. Örneğin, polislerle ilişkin geliştirilen bir şema, polislerin ne iş yaptıklarına ve nasıl insanlar olduklarına dair bilgileri içerebileceği gibi, polis kavramına yönelik duygusal tepkileri de barındırabilir. Polislerin güvenliği ve toplum düzenini sağladıklarını düşünen bazı insanlar onlara karşı olumlu duygular hissederken, kişisel hak ve özgürlükleri kısıtladıkları ya da rüşvet aldıklarını düşünen insanlar onlara

karşı olumsuz duygular besleyebilirler. İnsanlar için yeni olan bir bilgi belirli bir şema ile uyuşma gösterdiğinde, bu bilgi aynı zamanda şemaya bağlı duyguları da harekete geçirmektedir (Fiske ve Taylor, 1991).

1.4.1.3 Kalıpyargılar

Kalıpyargılar, bireysel özelliklerini gözardı ederek insanlar hakkında düşünme yollarıdır. İnsanlar, geçmiş yaşantılar, deneyimler ve gözlemlerle oluşan ve içerisinde bulunulan toplumun kültür yapısıyla özdeşleşerek artık genel geçer hale gelmiş birtakım kalıpyargıları benimsemektedirler (Hilton ve Hippel, 1996).

Sosyal bilginin nasıl işlendiği üzerinde etkili olan kalıpyargılar, bilinçli olmaksızın da bellekte etkinleşebilmekte (Kawakami ve Dovidio, 2001) ve günlük yaşamda oldukça işlevsel olabilmektedir. Görüntüleriyle belirli ipuçları veren kişiler, hemen belli başlı özelliklerine bakılarak bir kategori içinde sınıflandırılmaktadırlar ve sonuç olarak onlar hakkında uzun ve karmaşık bir bilişsel sürece ihtiyaç kalmamaktadır. Böylelikle insanlar, tanımadıkları insanlara ilişkin olarak çok kısa bir zaman diliminde oldukça çok bilgi sahibi olmaktadır. Kalıpyargıları sayesinde bilinmeyen kişi ya da nesne bilinir hale gelmekte ve davranışlarını söz konusu kalıpyargılara göre şekillendirmektedirler.

İnsanlar kalıpyargıları içerisinde sınırlar çizmektedirler ve evrensel kalıpyargılarla örtüşmeyen bireyleri alt kategorilerde sınıflandırmaktadırlar. Örneğin; kadınların oluşturduğu bir cinsiyet grubu içerisinde, ev hanımları, iş kadınları gibi

farklı alt kategoriler yer alabilir. Alt kategorilere göre tutumlar farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, teröristlere karşı olumsuz tutumu olan bir birey, terörist kategorisindeki olası alt kategorilere karşı farklı tutumlar geliştirebilir. Ganor'un (2002) üzerinde durduğu terörist ve özgürlük savaşçısı kavramları konusundaki karmaşanın nedeni, alt kategoriler arasındaki bu olası tutum farklılıkları olabilir.

1.4.1.4 Etiketli Gruplar

Etiket; bir insanı ya da sosyal grubu, diğerlerinin gözünde kötü duruma getiren bir nitelendirme. Etiketlenmiş bir grubun üyeleri, baskın kültüre *karşı bir kimlik* (oppositional identity) geliştirerek söz konusu olumsuz kalıpyargılara ve ayrımcılığa yanıt verirler. Karşıt kimlik, iç grubun üyelerini diğer tüm dış grup üyeleri karşısında aynı konumda tanımlamaktadır. Karşıt kimlik, etiketlenmiş insanları düşmanca tavır ve davranışlarla sarılmış bulunan toplumsal çevrelere karşı koruması nedeniyle işlevseldir ve yararlıdır. Öte yandan, karşıt kimlik aynı zamanda etiketlenmiş insanların kişisel kimliklerini sınırlamaktadır. Örneğin, akademik başarı genellikle beyaz Amerikalıların bir özelliği olarak görülmektedir ve akademik anlamda başarılı olan, okul düzenine uyum sağlayan vs. bir zenci, diğer zenciler tarafından “Beyaz gibi” davranmakla, etnik kimliğine “ihamet” etmekle suçlanabilir (Franzoi, 2003).

1.4.2 Tutum

Tutum, yaşantı ve deneyimler sonucu öğrenilen, ilgili olduğu nesnelere ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde etkili olan zihinsel ve sinirsel bir hazırlık durumudur (Allport, 1935). Tutumlar, insanların bir nesne konusundaki inançları, duyguları ve nesneye yönelik bir davranışsal eğilimden oluşmaktadır (Breckler, 1984); fakat bir tutum için bu üç ögenin üçünün de varolması gerekmemektedir (Eagly ve Chaiken, 1993). Birçok tanımı bulunan tutum kavramını en temel anlamda, bir nesne hakkındaki olumlu ya da olumsuz değerlendirmeler olarak tanımlamak mümkündür (Fishbein ve Ajzen, 1975).

Bireylerin tutumları, onların davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Öte yandan, birtakım faktörler de tutumlar üzerinde etkilidir. Mackie ve Cooper (1984), bir çalışmalarında, grup üyeliğinin, tutumların kutuplaşmasında etkili bir rol oynadığını göstermişlerdir. Diğer bir deyişle, insanların sosyal kimlikleri, onların tutumları üzerinde etkilidir. Nesnelere dilbilimsel anlamda nasıl ifade edildikleri de, nesnelere yönelik tutumların yönünü belirleyebilmektedir. Örneğin; şiddet olaylarının nasıl ifade edildiği, insanların onları vatanseverlik ya da terörizm olarak yorumlamalarında belirleyici olmaktadır ve bu yorum da, tutumları etkilemektedir (Dunn, Moore ve Nosek, 2005).

1.4.3 Sokaktaki İnsan Kuramları (Lay Theories)

“Sokaktaki insan kuramı” çalışmaları, sokaktaki insanların, dünyadaki olaylara ve süreçlere yönelik bilimsel olmayan açıklamalarını anlamak amacıyla yapılmaktadır (Furnham, 1988). Sokaktaki insan kuramları, çevrede yaşanan olayları, nesnelere ve insanları anlamlı ve anlaşılır bir sistem içerisinde sunmaktadır ve bu nedenle, sokaktaki insan kuramlarının insanların bilgilerini ve inançlarını temsil ettiği söylenebilir.

Heider (1958), insanların yaşadıkları dünyayı nasıl deneyimledikleri sorusunu sorarak, sosyal çevrenin nasıl anlamlandırıldığı hakkında bilgi sahibi olunabileceğini ileri sürmüştür. Sokaktaki insan kuramları da, insanların içinde yaşadıkları çevreleri, nesnelere ve diğer insanlar hakkındaki bilişleri üzerinde fikir sahibi olmayı sağlamaktadır. İnsanlar, evreni anlamlı ve örgütlü bir şekilde betimleyebilmek için çevrelerindeki “şey”ler hakkında birtakım kuramlara sahiptirler ve bu kuramlar toplumun düşünceleri hakkında bilgi vermeleri ve insan davranışını tahmin etmede yardımcı olmaları nedeniyle önemlidirler. (Çırakoğlu, Kökdemir ve Demirutku, 2003; Jayaratne ve diğer., 2006).

Çeşitli psikolojik kavram ve sorunlar konusunda sokaktaki insan kuramları konusunda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları suça yatkınlık (Furnham ve Henderson, 1983), alkolizm (Furnham ve Lowick, 1984), şizofreni (Furnham ve Rees, 1988), depresyon (Furnham ve Kuyken, 1991), tecavüz (Harbridge ve Furnham, 1991), intihar (Knight, Furnham ve Lester, 2000) ve ırkçılık (Sommers ve

Norton, 2006) gibi çeşitli algıların nedenlerine ilişkin çalışmalardır. Öte yandan, anoreksia nevrosa (Furnham ve Hume-Wright, 1992), homoseksüellik (Furnham ve Taylor, 1990), eroin bağımlılığı (Furnham ve Thomson, 1996), depresyon (Çırakoğlu, Kökdemir ve Demirutku, 2003) ve madde bağımlılığı (Çırakoğlu ve Işın, 2005) gibi algıların hem nedenlerine hem de tedavilerine ilişkin olarak sokaktaki insan kuramı çalışmaları yapılmıştır.

1.4.4 Genel Değerlendirme

Son yıllarda tüm dünyanın gündeminden düşmeyen, evrensel bir önem kazanan toplumsal olaylardan biri de terörizmdir. Terörizm ve terörist gibi kavramlar, bir taraftan siyaset bilimi, sosyoloji, uluslararası ilişkiler gibi çeşitli disiplinlerden farklı yaklaşımlar temel alınarak bilimsel yöntemlerle tanımlanmaya; diğer taraftan da hem ulusal hem de uluslararası düzeyde anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Terörist eylemlerin hedefi insanlardır ve dolayısıyla terörizmin yarattığı dehşetten en çok etkilenenler de sokaktaki insanlarıdır. Bu nedenle, sokaktaki insanların terörizm ve terörist kavramlarını nasıl tanımladıkları oldukça önemlidir. Ayrıca, sokaktaki insan kuramlarının önyargılar ve gruplararası ayrımcılık üzerinde de etkili olması (Jayaratne ve diğer., 2006; Sommers ve Norton, 2006), bu konuda yapılacak çalışmaların önemini bir kat daha artırmaktadır.

İnsanların terörizm ve terörist kavramlarına yönelik düşünceleri ya da tanımları, sahip oldukları şemalara, geliştirdikleri kalıpyargılara ve bu kavramlara yönelik tutumlarına bağlı olarak şekillenecektir. Örneğin; bireylerin belirli etnik

gruplara ya da farklı dinlere mensup insanlara yönelik tutumlarının, terörizme ve teröriste bakış açıları üzerinde ve dolayısıyla güvenlik politikalarının oluşturulmasında etkili olması beklenebilir. Kimlere terörist deneceği ise, daha önceki yaşantılardan edinilen bilgiler doğrultusunda geliştirilen şemalardan bağımsız olmayacaktır.

1.5 Amaç

Bu çalışmanın amacı, sokaktaki insanın terörizme ve teröriste ilişkin algılarının neler olduğunu belirleyerek, resmi terörizm tanımları ile sokaktaki insanların terörizm tanımları arasındaki olası farklılıklar hakkında ipuçları elde etmek ve sokaktaki insanların terörizme ve teröriste bakış açıları hakkında bilgi sahibi olmaktır. Ek olarak, Türk katılımcıların terör eylemlerine maruz kalma konusunda kendilerini ne kadar risk altında algıladıkları ve terörist olarak nitelendirilen kişilere ne yapılması gerektiği hakkındaki düşünceleri merak edilmektedir. Katılımcıların etnik terörist, dinsel terörist ve ideolojik teröristleri farklı tanımlamaları ve bu tanımlamalara bağlı olarak terörizm riski algılarında ve terörizmle mücadelede yapılması gerekenler konusundaki düşüncelerinde farklılıkların olacağı düşünülmektedir.

1. Soru: Etnik, dinsel ve ideolojik teröristlerin özellikleri bireyler tarafından farklı mı algılanmaktadır?

2. Soru: Amaca göre terörizm türlerinin (etnik, dinsel, ideolojik) bireylerin terörizm riski algıları üzerindeki etkileri farklı mıdır? Amaca göre terörizm türleri açısından risk algısında cinsiyet farkı var mıdır?

3. Soru: Terörist olarak tanımlanan kişilere ne yapılacağı konusundaki düşünceler, amaca göre hangi terörizm türünün(etnik, dinsel, ideolojik) yapıldığına

göre farklılık göstermekte midir? Cinsiyet, terörist olarak tanımlanan kişilere ne yapılacağı konusundaki düşünceler üzerinde etkili midir?

4. Soru: Katılımcıların terörist tanımladıkları ile terörizm riski algıları ve teröristlere ne yapılacağı konusundaki düşünceleri arasında bir ilişki var mıdır?

BÖLÜM II

Yöntem

2.1 Katılımcılar

Bu çalışmada, 2005 - 2006 öğretim yılı bahar döneminde, büyük ölçüde Başkent Üniversitesi'nin ve Bilkent, Ankara ve Hacettepe Üniversitelerinin çeşitli bölümlerinde okuyan, yaşları 18 - 30 arasında değişen ($\bar{x} = 21.72$, $s = 1.92$), 489 öğrenci (272 kız, 217 erkek) üzerinde çalışılmıştır. Ölçekler sınıf ortamlarında uygulanmış ve her katılımcının rızası alınmıştır. Katılımcıların karakteristik özellikleri Tablo 2.1'de gösterilmiştir.

Tablo 2.1 Katılımcıların karakteristik özellikleri.

Değişken	Frekans	Ortalama	Standart Sapma	Ranj
Cinsiyet				
Kadın	272 (%55.6)			
Erkek	217 (%44.4)			
Yaş		21.72	1.92	18 – 30
Üniversite				
Başkent	441 (%90.2)			
Bilkent	25 (%5.1)			
Ankara	22 (%4.5)			
Hacettepe	1 (%0.2)			
Bölüm				
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	128 (%26.2)			
İşletme	111 (%22.7)			
İktisat	68 (%13.9)			
Halkla İlişkiler ve Tanıtım	43 (%8.8)			
Turizm İşletmeciliği	38 (%7.8)			
İletişim Tasarımı	26 (%5.3)			

Psikoloji	22 (%4.5)			
Hemşirelik ve Sağlık Hizmetleri	21 (%4.3)			
Radyo Televizyon ve Sinema	11 (%2.2)			
Uluslararası İlişkiler	7 (%1.4)			
Endüstri Mühendisliği	4 (%0.8)			
Elektrik Elektronik Mühendisliği	3 (%0.6)			
Turizm ve Otelcilik	2 (%0.4)			
Bilgisayar Mühendisliği	2 (%0.4)			
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	1 (%0.2)			
Beden Eğitimi	1 (%0.2)			
Bilinmeyen	1 (%0.2)			
Uzun Süre Yaşanan Yerleşim Birimi				
Büyükşehir	362 (%74.0)			
Şehir	111 (%22.7)			
Kasaba	9 (%1.8)			
Köy	5 (%1.0)			
Yurtdışı	1 (%0.2)			
Bilinmeyen	1 (%0.2)			
Politik Görüş				
Politik Görüşü Olmayan	144 (%29.4)			
Sol	93 (%19.0)			
Merkez Sol	76 (%15.5)			
Sağ	61 (%12.5)			
Merkez Sağ	53 (%10.8)			
Diğer	26 (%5.3)			
Radikal Sol	19 (%3.9)			
Radikal Sağ	11 (%2.2)			
Bilinmeyen	6 (%1.2)			
Politik Görüşe Bağlılık Derecesi		3.67	0.94	1-5*
Dini İnanç				
Müslüman	446 (%91.2)			
Dini İnanıcı Olmayan	31 (%6.3)			
Diğer	8 (%1.6)			
Hristiyan	3 (%0.6)			
Musevi	1 (%0.2)			
Dini İnanca Bağlılık Derecesi		3.28	1.00	1-5*
Etnik Köken				
Türk	461 (%94.3)			

	Diğer	20 (%4.1)			
	Kürt	8 (%1.6)			
Etnik Kökene Bağlılık Derecesi			4.21	1.02	1-5*
Annenin Eğitim Durumu					
	Üniversite	185 (%37.8)			
	Lise	183 (%37.4)			
	İlkokul	55 (%11.2)			
	Ortaokul	33 (%6.7)			
	Yüksek Lisans	14 (%2.9)			
	Doktora	11 (%2.2)			
	Okuma Yazma Bilmiyor	7 (%1.4)			
	Okur-yazar	1 (%0.2)			
Babanın Eğitim Durumu					
	Üniversite	259 (%53.0)			
	Lise	109 (%22.3)			
	Yüksek Lisans	46 (%9.4)			
	İlkokul	34 (%7.0)			
	Ortaokul	21 (%4.3)			
	Doktora	19 (%3.9)			
	Bilinmeyen	1 (%0.2)			

* 1 = Hiç bağlı değilim, 5 = Çok bağlıyım

2.2 Araçlar ve İşlem

Araştırmaya gönüllü olarak alınan katılımcılara toplam 4 sayfadan oluşan anketler verilmiştir. Söz konusu anketler, amacına göre terörizm türleri göz önünde bulundurularak 3 farklı türde hazırlanmıştır. Tüm sorular ve maddeler üç formda da birebir aynıdır. Anket türlerindeki tek farklılık yönergelerde ilgili yerlerde “dinsel”, “etnik” ve “ideolojik” sözcüklerinin kullanılmış olmasıdır.

Anketin ilk sayfasında katılımcılardan cinsiyet, doğum yılı, üniversite, bölüm, en uzun süre yaşanan yerleşim birimi, politik görüş, politik görüşe bağlılık

derecesi, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, dinsel inanç, dinsel inanca bağlılık derecesi, etnik köken ve etnik kökene bağlılık derecesi bilgilerini vermeleri istenmiştir. Kırk altı maddeden oluşan Terörist Özellikleri Anketi’ni dolduran katılımcılar, bunun ardından, kendi düşüncelerindeki terörist imajına göre bir teröristi yaşı, cinsiyeti ve eğitim durumu açılarından değerlendirmişlerdir. Daha sonra katılımcılar, sırasıyla, on beş maddeden oluşan Terörizm Riski Algısı Anketi’ni, on dört maddeden oluşan Teröriste Ne Yapılmalı Anketi’ni ve on yedi maddeden oluşan Terörizmi Kim Önler Anketi’ni doldurmuşlardır.

2.2.1 Terörist Özellikleri Anketi (TÖA)

Katılımcıların hangi özelliklere sahip insanları terörist olarak tanımladıklarını görmek amacıyla araştırmacı tarafından kişilik, sosyalleşme ve zihinsel özellikleri içeren bir grup madde hazırlanmıştır. Hazırlanan bu maddeler, sosyal psikoloji, klinik psikoloji, siyaset bilimi, işletme ve uluslararası ilişkiler alanlarında uzman altı kişiden oluşan hakemler tarafından değerlendirilmiştir. Hakemlerin verdiği geribildirimler doğrultusunda maddeler yeniden düzenlenerek Terörist Özellikleri Anketi son halini almıştır. Terörist Özellikleri Anketi toplam 46 maddeden oluşmaktadır ve her madde için 5’li Likert tipi aralık kullanılmıştır. Anketin ortalaması 1 ile 5 arasında değişebilecek şekilde hesaplanmıştır. Örnek maddeler olarak “İçine kapanıktır”, “Kendi görüşü uğruna canını verebilir”, “Psikolojik sorunları vardır” ve “Bulunduğu çevreden dışlanmıştır” maddeleri verilebilir. Anketi oluşturan maddelerin tamamı için Ek 1’e bakınız.

2.2.1.1 TÖA'nın Faktör Yapısı

Terörist Özellikleri Anketi'nin (TÖA) faktör yapısını belirlemek amacıyla temel bileşenler analizi yapılmıştır (principal component analysis). Temel bileşenler analizi, verinin görgül yapısı hakkında bilgi verdiği ve mümkün olan en az bileşen sayısı ile en yüksek varyansın yakalanması için kullanılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2001). Maddelerin birden fazla bileşen altında görünme olasılığını en aza indirmek amacıyla maddelerden ziyade bileşenlere önem veren varimaks eksen döndürme işlemi yapılmıştır.

TÖA'nın faktör yapısını belirlemek amacıyla yapılan temel bileşenler analizi sonucunda toplam 5 bileşen ortaya çıkmıştır. Elde edilen bileşenlerin açıkladığı toplam varyans % 39.65'dir.

Bileşenlere giren maddeleri belirlemek için faktör yükü .45 olarak alınmıştır (.45 değeri, maddenin ve o maddenin içinde bulunduğu bileşenle ortak varyansının % 20 olduğuna işaret etmektedir -ortak varyans = $.45^2$ -), bu işlemler sonucunda farklı bileşenler altında toplam 34 madde ortaya çıkmıştır. Geriye kalan 12 madde ise, faktörlerde .45 ya da daha yüksek bir yükleme değeri almadığından herhangi bir faktöre yerleştirilmemiştir. Sonuçlar Çizelge 2.1'de gösterilmiştir.

Cizelge 2.1 TÖA'nın temel bileşenler analizi sonuçları, ortalamalar, standart sapmalar, özdeğerler, iç tutarlılık katsayıları.

Maddeler	Maddeler		Bileşenler					
	X	s.s.	1	2	3	4	5	
<i>Terörist Özellikleri</i>								
10. Suç işlemeye yatkındır.	4.34	.97	.72					
26. Hoşgörülüdür.*	1.54	.84	-.70					
11. Kindardır (kin tutar).	4.36	.90	.65					
12. Güvenilmezdir.	3.78	1.20	.63					
05. Acımasızdır.	3.94	1.22	.53					
01. Aile ilişkileri düzenlidir.*	1.90	1.11	-.50					
13. Sabit düşüncelidir.	4.41	.93	.50					
41. Doğruyu göremeyecek kadar katıdır	4.17	.96	.46					
46. Şiddete başvurmadığı sürece görüşlerinde çoğunlukla haklıdır.*	2.06	1.11	-.46					
34. Otoriterdir.	3.10	1.16		.71				
35. Kuralcı bir insandır.	3.36	1.16		.65				
33. Cesurdur.	3.55	1.15		.64				
37. İnanırdıcı, ikna edici bir yapıya sahiptir.	3.07	1.18		.63				
44. Kendine güvenen bir insandır.	2.64	1.24		.56				
29. Hırslıdır.	3.92	.96		.53				
09. Zekidir.	2.74	1.17		.48				
42. İdeolojik görüşü kuvvetlidir.	4.07	1.04		.46				
27. Davranışları tutarsızdır.	3.79	1.11			.58			
31. Yaşamda istediklerini elde edememiştir.	3.98	1.01			.58			
36. Psikolojik sorunları vardır.	4.05	1.10			.57			
16. Duygularında sık sık dalgalanmalar olur.	3.70	1.14			.57			
15. Kendi geleceği için ümitsizdir.	3.75	1.20			.51			
28. Akıl hastasıdır.	3.24	1.23			.50			
45. Bulunduğu çevreden dışlanmıştıdır.	3.42	1.67			.48			
43. Muhafazakar bir çevreden gelir.	3.50	1.24				.60		
24. Dini inançları kuvvetlidir.	3.17	1.46				.59		
25. Bağınazdır.	3.91	1.15				.55		
20. İtaatkardır.	3.95	1.15				.53		
17. Kendi görüşü uğruna canını verebilir.	4.40	.95				.51		
03. İyi bir ekonomik geliri vardır.	1.99	1.02					.59	
07. Sıcak arkadaşlık ilişkilerine sahiptir.	1.91	1.04					.58	
06. Bulunduğu çevrede sevilen bir insandır.	2.14	1.10					.54	
08. İçine kapanıktır.*	3.49	1.27					-.52	
04. Hayatta tek başınadır.*	3.21	1.23					-.51	
			Özdeğer (Eigenvalue)	5.40	3.83	3.45	2.90	2.65
			Varyans (%)	11.74	8.32	7.51	6.31	5.77
			İç Tutarlılık Katsayısı (Alfa)	.81	.76	.78	.60	.65

1 = Kesinlikle katılmıyorum, 5 = Tamamen katılıyorum

* Bu maddeler ters çevrilmiştir.

Kindarlık, acımasızlık ve güvenilmezlik gibi olumsuz kişilik özelliklerinin yer aldığı toplam 9 maddeden oluşan ilk bileşen Olumsuz Kişilik bileşenidir. Olumsuz Kişilik bileşeninin özdeğeri 5.40, açıkladığı varyans % 11.74 ve iç tutarlılık katsayısı (alfa) .81 olarak bulunmuştur.

Toplam 8 maddeden oluşan Olumlu Kişilik bileşeni, kendine güvenme ve cesaret gibi birtakım olumlu kişilik özelliklerini içermektedir. Olumlu Kişilik bileşeninin özdeğeri 3.83, açıkladığı varyans % 8.32 ve iç tutarlılık katsayısı .76'dır.

Dengesizlik bileşeni, hem davranışsal hem de duygusal anlamda tutarsızlıkları ifade etmektedir ve toplam 7 maddeden oluşmaktadır. Bu bileşen içerisinde "akıl hastasıdır" ve "duygularında sık sık dalgalanmalar olur" gibi maddeler yer almaktadır. Dengesizlik bileşeninin özdeğeri 3.45, açıkladığı varyans % 7.51 ve iç tutarlılık katsayısı .78 olarak bulunmuştur.

Katılık adı verilen dördüncü bileşen, teröristlerin bağınazlık ve itaatkarlık gibi genel anlamda dogmatizm olarak görülebilecek özelliklere sahip olduklarını ifade etmektedir ve toplam 5 maddeden oluşmaktadır. Katılık bileşeninin özdeğeri 2.90, açıkladığı varyans % 6.31 ve iç tutarlılık katsayısı .60'dır.

Sosyal ilişkileri ifade eden Toplumsallık bileşeni toplam 5 maddeden oluşmaktadır. "Hayatta tek başınadır" ve "bulunduğu çevrede sevilen bir insandır" gibi maddeleri içeren Toplumsallık bileşeninin özdeğeri 2.65, açıkladığı varyans % 5.77 ve iç tutarlılık katsayısı .65'dir.

2.2.2 Terörizm Riski Algısı Anketi (TRA)

Psikoloji, sosyoloji, coğrafya, antropoloji ve siyaset bilimi gibi alanlarda çeşitli risk algısı çalışmaları yapılmaktadır (Slovic, 2002). Terörizm Riski Algısı Anketi, risk algısı konusunda yapılan çeşitli çalışmalardan (Gigerenzer, 2002; Slovic, 2002; Örçen, 2005) yararlanılarak ve bireylerin terör eylemi kurbanı olma olasılıkları ile ilgili maddeler yazılarak hazırlanmıştır. Terörizm Riski Algısı Anketi toplam 15 maddeden oluşmaktadır ve her madde için 5’li Likert tipi aralık kullanılmıştır. Örnek maddeler olarak “Yolda yürürken terörist eylem kurbanı olabilirim”, “Benim gibi insanların terörist saldırıya maruz kalma olasılıkları yoktur”, “Terörist, çok yakınımızdaki bir kişi bile olabilir” ve “Terörist bir saldırıda zarar görmek benim kontrolümde değildir” maddeleri verilebilir. Anketi oluşturan maddelerin tamamı için Ek 2’ye bakınız.

2.2.2.1 TRA’nın Faktör Yapısı

Terörizm Riski Algısı Anketi’nin (TRA) faktör yapısını belirlemek amacıyla temel bileşenler analizi yapılmıştır (principal component analysis). Maddelerin birden fazla bileşen altında görünme olasılığını en aza indirmek amacıyla maddelerden ziyade faktörlere önem veren varimaks eksen döndürme işlemi yapılmıştır.

TRA'nın bileşen yapısını belirlemek amacıyla yapılan temel bileşenler analizi sonucunda yığın grafiği (scree plot) incelendiğinde toplam 3 bileşenin veriye uygun olduğu görülmüştür. Elde edilen bileşenlerin açıkladığı toplam varyans % 53.01'dir.

Bileşenlere giren maddeleri belirlemek için faktör yükü .45 olarak alınmıştır (.45 değeri, maddenin ve o maddenin içinde bulunduğu bileşenle ortak varyansının % 20 olduğuna işaret etmektedir -ortak varyans = $.45^2$ -). Bu işlemler sonucunda farklı bileşenler altında toplam 14 madde ortaya çıkmıştır ve geriye kalan 1 madde ise, bileşenlerde .45 ya da daha yüksek bir yükleme değeri almadığından herhangi bir bileşene yerleştirilememiştir. Sonuçlar Çizelge 2.2'de gösterilmiştir.

Çizelge 2.2 TRA'nın temel bileşenler analizi sonuçları, ortalamalar, standart sapmalar, özdeğerler, iç tutarlılık katsayıları.

Maddeler			Bileşen			
	X	s.s.	1	2	3	
<i>Terörizm Riski Algısı</i>						
2. Alışveriş merkezlerinde terörist bombalama eylemlerine maruz kalma olasılığım vardır.	3.89	1.00	.79			
1. Yolda yürürken terörist eylem kurbanı olabilirim.	3.56	1.11	.78			
4. Yakınlarımla terör kurbanı olma olasılıkları vardır.	3.57	1.12	.74			
6. Yurt içinde seyahat ederken terörist eylemlerle maruz kalma olasılığım vardır.	3.58	1.08	.73			
10. Terörist bir saldırıda zarar görme olasılığım yüksektir.	3.18	1.17	.61			
15. Terörist bir saldırıda zarar görmek benim kontrolümde değildir.	4.17	1.01	.57			
11. Terörist bir eylemden zarar görme olasılığım beni endişelendiriyor.	2.81	1.30	.51			
8. Yurt dışında seyahat ederken terörist eylemlere maruz kalma olasılığım vardır.	3.24	1.17	.47			
9. İdeolojik görüşüm nedeniyle terörist bir eyleme hedef olabilirim.	2.33	1.29		.84		
13. Yaşam tarzım (tercihlerim) nedeniyle terörist bir eyleme hedef olabilirim.	2.20	1.21		.78		
5. Dini inançlarımla nedeniyle terörist bir eyleme hedef olabilirim.	2.18	1.24		.72		
14. Okulda terörist saldırı olma olasılığı yoktur.*	2.82	1.29			-.79	
7. Evimin bulunduğu çevrede terörist saldırısı olma olasılığı vardır.	2.30	1.25			.62	
3. Benim gibi insanların terörist saldırıya maruz kalma olasılıkları yoktur.*	1.71	0.96			-.45	
			<i>Ödeğer (Eigenvalue)</i>	3.76	2.37	1.82
			<i>Varyans (%)</i>	25.05	15.83	12.13
			<i>İç Tutarlılık Katsayısı (Alfa)</i>	.84	.76	.51

1 = Kesinlikle katılmıyorum, 5 = Tamamen katılıyorum

* Bu maddeler ters çevrilmiştir.

Terörist eylemlerin, insanlar açısından belirli bir yerinin ya da zamanının olmadığını vurgulayan ilk bileşen Belirsizlik'tir. “Yolda yürürken terörist eylem kurbanı olabilirim”, “Terörist bir saldırıda zarar görmek benim kontrolümde değildir” ve “Yurt dışında seyahat ederken terörist eylemlere maruz kalma olasılığım vardır” gibi toplam 8 maddeden oluşan Belirsizlik bileşeni, terörist eylemlerin belirsizliğinin insanlar tarafından bir risk olarak algılandığını ifade etmektedir.

Belirsizlik bileşeninin özdeğeri 3.76, açıkladığı varyans % 25.05 ve iç tutarlılık katsayısı (alfa) .84 olarak bulunmuştur.

Terörizme ilişkin olarak insanların algıladıkları risk bileşenlerinden bir diğeri olan Sosyal Kimlik bileşeni ise, bireylerin sahip oldukları dinsel inanç, etnik köken, ideolojik görüş gibi sosyal kimlikler nedeniyle kendilerini terörist eylemlerin hedefi olarak gördüklerini ifade etmektedir. Örneğin, etnik kimliği nedeniyle, bir birey, etnik terörizm kurbanı olma olasılığının olduğunu ve bunun bir risk oluşturduğunu düşünmektedir. Toplam 3 maddeden oluşan Sosyal kimlik bileşeninin özdeğeri 2.37, açıkladığı varyans % 15.83 ve iç tutarlılık katsayısı (alfa) .76'dır.

İnsanlar buldukları çevrede terörist eylemlerin olabileceği olasılığını da bir risk olarak algılamaktadırlar. Okul, ev gibi gündelik yaşam mekanlarında terörist eylem kurbanı olma olasılığını ifade eden bileşen 3 maddeden oluşmaktadır ve Yakın Çevre olarak adlandırılmıştır. Yakın çevre bileşeninin özdeğeri 1.82, açıkladığı varyans % 12.13 ve iç tutarlılık katsayısı (alfa) .51'dir.

2.2.3 Teröriste Ne Yapılmalı Anketi (TNYA)

İnsanların, terörist olarak tanımladıkları kişiler için ne gibi yaptırımların uygulanmasını uygun gördüklerini belirleyebilmek amacıyla, toplam 14 maddeden oluşan bir anket hazırlanmıştır. Her madde için 5'li Likert tipi aralık kullanılmıştır. Örnek maddeler olarak “Devletin imkanları kullanılarak topluma kazandırılmalıdır”, “İdam edilmelidir”, “Kişisel hak ve özgürlüklerden yararlanabilmelidir” ve “Sadece

kendi değil, birinci derece yakınları da ceza almalıdır” maddeleri verilebilir. Anketi oluşturan maddelerin tamamı için Ek 3’e bakınız.

2.2.3.1 TNYA’nın Faktör Yapısı

Teröriste Ne Yapılmalı Anketi’nin (TNYA) faktör yapısını belirlemek amacıyla temel bileşenler analizi yapılmıştır (principal component analysis). Maddelerin birden fazla bileşen altında görünme olasılığını en aza indirmek amacıyla maddelerden ziyade faktörlere önem veren varimaks eksen döndürme işlemi yapılmıştır.

TNYA’nın bileşen yapısını belirlemek amacıyla yapılan temel bileşenler analizi sonucunda yığın grafiği (scree plot) incelendiğinde toplam 3 bileşenin ortaya çıktığı görölmüştür. Elde edilen bileşenlerin açıkladığı toplam varyans % 53.96’dır.

Bileşenlere giren maddeleri belirlemek için bileşen yükü .45 olarak alınmıştır (.45 değeri, maddenin ve o maddenin içinde bulunduğu bileşenle ortak varyansının % 20 olduğuna işaret etmektedir -ortak varyans = $.45^2$ -). Bu işlemler sonucunda farklı bileşenler altında toplam 13 madde ortaya çıkmıştır, geriye kalan 1 madde ise, bileşenlerde .45 ya da daha yüksek bir yükleme değeri almadığından herhangi bir bileşene yerleştirilmemiştir. Sonuçlar izelge 2.3’de gösterilmiştir.

Çizelge 2.3 TNYA'nın temel bileşenler analizi sonuçları, ortalamalar, standart sapmalar, özdeğerler, iç tutarlılık katsayıları.

Maddeler			Bileşenler			
	X	s.s.	1	2	3	
<i>Teröriste Ne Yapmalı</i>						
7. İdam edilmelidir.	2.35	1.44	.72			
12. Toplum içinde afişe edilmelidir.	2.83	1.38	.71			
11. Sosyal hakları elinden alınmalıdır.	2.79	1.32	.70			
13. Cezasını çektikten sonra bile göz hapsinde bulundurulmalıdır.	3.73	1.24	.68			
2. Kimseyi öldürmemiş bile olsa, olası en ağır cezaya çarptırılmalıdır.	3.36	1.28	.61			
10. Kişisel hak ve özgürlüklerden yararlanabilmelidir. *	2.59	1.24	-.56			
14. Sadece kendi değil, birinci derece yakınları da ceza almalıdır.	1.75	1.04	.54			
5. Ölümle sonuçlanmayan eylemler yapıyorsa affedilebilir.	1.97	1.09		.75		
4. Cezaya çarptırılrsa bile afdan yararlanabilmelidir.	1.81	1.08		.75		
1. Tedavi edilmelidir.	4.22	1.09			.78	
8. Rehabilitasyon merkezinde tutulmalıdır.	3.54	1.24			.77	
3. Meslek sahibi olmasına yardımcı olunmalıdır.	3.51	1.33			.59	
6. Devletin imkanları kullanılarak topluma kazandırılmalıdır.	3.37	1.37			.52	
			Özdeğer (Eigenvalue)	3.55	2.04	1.97
			Varyans (%)	25.36	14.54	14.06
			İç Tutarlılık Katsayısı (Alfa)	.82	.68	.71

1 = Kesinlikle katılmıyorum, 5 = Tamamen katılıyorum

* Bu madde ters çevrilmiştir.

Terör eylemlerini gerçekleştiren kişilere uygulanabilecek ağır yaptırımları ifade eden Ceza bileşeni toplam 7 maddeden oluşmaktadır. Teröristlerin idam edilmesi, sosyal haklarının elinden alınması ve hatta birinci dereceden yakınlarının bile cezalandırılması, söz konusu bileşen içerisinde yer almaktadır. Ceza bileşeninin özdeğeri 3.55, açıkladığı varyans % 25.36 ve iç tutarlılık katsayısı (alfa) .82 olarak bulunmuştur.

Teröristlerin affedilebileceğine yönelik 2 maddenin yer aldığı Af bileşeninin ise özdeğeri 2.04, açıkladığı varyans % 14.54 ve iç tutarlılık katsayısı (alfa) .68 olarak bulunmuştur.

“Tedavi edilmelidir” ve “Meslek sahibi olmasına yardımcı olunmalıdır” gibi 4 maddeden oluşan Rehabilitasyon bileşeni, teröristlerin topluma kazandırılmasına yönelik projeleri ifade etmektedir. Rehabilitasyon bileşeninin özdeğeri 1.97, açıkladığı varyans % 14.06 ve iç tutarlılık katsayısı (alfa) .71’dir.

2.2.4 Terörizmi Kim Öner Anketi

Katılımcıların, genel olarak terörizmin sona erdirilmesi söz konusu olduğunda hem ulusal hem de uluslararası çapta hangi kurum ya da kuruluşlara güvendiklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Ankette yer alan toplam 17 kurum ve kuruluş, alfabetik sıra ile listelenmiştir. Her madde için 5’li Likert tipi aralık kullanılmıştır. Örnek maddeler olarak “Birleşmiş Milletler”, “Sivil dernekler ve vakıflar”, “Avrupa Birliği” ve “Türk Silahlı Kuvvetleri” maddeleri verilebilir. Anketi oluşturan maddelerin tamamı için Ek 4’e bakınız.

BÖLÜM III

Bulgular

3.1 Teröristin Temel Özellikleri

3.1.1 Katılımcılara Göre Teröristin Demografik Özellikleri

İnsanların, bir teröristin yaşı, cinsiyeti ve eğitim durumu hakkındaki düşüncelerini ortaya çıkarabilmek için, katılımcılardan akıllarındaki terörist imajına göre bir teröristi demografik özellikler açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğu teröristlerin genç (% 69.5) ya da orta yaşlı (% 25.4) olduklarını düşünmektedirler. Cinsiyet değişkeni açısından yapılan değerlendirmede ise, teröristlerin erkek olduğu düşüncesinin paylaşıldığı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra katılımcılar, akıllarındaki terörist imajını eğitim durumu açısından da değerlendirmişlerdir. Katılımcıların % 22.9'u teröristlerin okuma yazma bilmediğini, % 13.9'u sadece okur-yazar olduklarını ve % 18.2'si de ilkokul mezunu olduklarını belirtmişlerdir. Sonuçlar Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1 Katılımcıların yanıtlarına göre teröristin varsayılan demografik özellikleri.

Değişken	Frekans (%)	
Yaş	Genç	340 (%69.5)
	Orta yaşlı	124 (%25.4)
	Yaşlı	5 (%1)
	Diğer*	17 (%3.5)
	Bilinmeyen	3 (%0.6)
Cinsiyet	Kadın	18 (%3.7)
	Erkek	434 (%88.8)
	Diğer*	34 (%7)
	Bilinmeyen	3 (%0.6)
Eğitim Durumu	Okuma yazma bilmiyor	112 (%22.9)
	Okur - yazar	68 (%13.9)
	İlkokul	89 (%18.2)
	Ortaokul	40 (%8.2)
	Lise	66 (%13.5)
	Üniversite	64 (%13.1)
	Yüksek Lisans	0 (%0)
	Doktora	1 (%0.2)
	Diğer*	45 (%9)
	Bilinmeyen	4 (%0.8)

*Birden fazla seçeneğin işaretlendiğini ifade etmektedir.

3.1.2 TÖA Bileşenleri Arasındaki İlişkiler

TÖA'yı oluşturan 5 bileşenin kendi aralarındaki korelasyon katsayıları, ortalamaları ve standart sapmaları Çizelge 3.2'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.2 TÖA bileşenleri arasındaki korelasyonlar matrisi.

Bileşen İsmi	Olumsuz Kişilik	Olumlu Kişilik	Dengesizlik	Katılık	Toplumsallık
Olumsuz Kişilik	1.00				
Olumlu Kişilik	-.16	1.00			
Dengesizlik	.57	-.26	1.00		
Katılık	.22	.20	.12	1.00	
Toplumsallık	-.46	.16	-.44	-.10	1.00
<i>X</i>	4.17	3.31	3.71	3.78	2.27
<i>s.s.</i>	.65	.70	.75	.74	.73

Bütün korelasyon katsayıları .05 düzeyinde anlamlıdır ($p < .05$)
N = 487

3.1.3 TÖA'nın Amaca Göre Terörizm Türleri ve Cinsiyet Açısından

Karşılaştırılması

Amaca göre terörizm türüne ve cinsiyete göre terörist özellikleri arasındaki farklılıkları yakalayabilmek amacıyla 3 (amacına göre terörizm türleri) X 2 (cinsiyet) çoklu varyans analizi (MANOVA) uygulanmıştır. Bu analizde, bağımsız değişkenler amacına göre terörizm türleri ve cinsiyet; bağımlı değişkenler ise terörist özellikleridir (olumsuz kişilik, olumlu kişilik, dengesizlik, katılık ve toplumsallık). Varyans analizi tablosu aşağıda gösterilmiştir (bknz. Tablo 3.1).

Tablo 3.1 Amaca göre terörizm türüne ve cinsiyete göre terörist özellikleri farklılıklarını gösteren çoklu varyans analizi sonuçları.

Kaynak	Bağımlı Değişken	Kareler Toplamı	s.d.	Ortalama Kare	F	p
Cinsiyet	Olumsuz Kişilik	3.635	1	3.635	8.711	.003
	Olumlu Kişilik	5.017	1	5.017	10.454	.001
	Dengesizlik	.107	1	.107	.192	.661
	Katılık	.004	1	.004	.008	.927
	Toplumsallık	.226	1	.226	.421	.517
Tür	Olumsuz Kişilik	1.356	2	.678	1.625	.198
	Olumlu Kişilik	.544	2	.272	.567	.568
	Dengesizlik	3.586	2	1.793	3.227	.041
	Katılık	32.137	2	16.068	32.933	.001
	Toplumsallık	2.561	2	1.281	2.385	.093
Cinsiyet X Tür	Olumsuz Kişilik	.995	2	.497	1.192	.305
	Olumlu Kişilik	.270	2	.135	.281	.755
	Dengesizlik	.113	2	.057	.102	.903
	Katılık	.870	2	.435	.892	.411
	Toplumsallık	.477	2	.238	.444	.642
Hata	Olumsuz Kişilik	200.678	481	.417		
	Olumlu Kişilik	230.862	481	.480		
	Dengesizlik	267.253	481	.556		
	Katılık	234.682	481	.488		
	Toplumsallık	258.329	481	.537		

Amaca göre terörizm türlerinin çok değişkenli etkisi Wilks' Lambda kriterine göre anlamlıdır, ($F_{10,954} = 8.66, p < .05, \eta^2 = .08$). Cinsiyet de yine Wilks' Lambda

kriterine göre anlamlıdır, ($F_{5,477} = 5.92, p < .05, \eta^2 = .06$). Amaca göre terörizm türleri ve cinsiyet ortak etkisi .05 düzeyinde anlamlı değildir.

Çizelge 3.3 Amaca göre terörizm türlerine göre terörizm özellikleri puanlarının ortalamaları ve (standart sapmaları).

	Dinsel Terörizm (n = 164)	Etnik Terörizm (n = 162)	İdeolojik Terörizm (n = 161)
Olumsuz Kişilik	4.18 (0.63)	4.09 (0.71)	4.24 (0.62)
Olumlu Kişilik	3.30 (0.65)	3.27 (0.75)	3.36 (0.69)
Dengesizlik	3.69 (0.72)	3.61 (0.78)	3.82 (0.74)
Katılık	4.14 (0.68)	3.60 (0.73)	3.61 (0.68)
Toplumsallık	2.23 (0.77)	2.37 (0.77)	2.20 (0.64)

Temel etkilerin yapısı incelendiğinde, amaca göre terörizm türlerine bağlı olarak;

1. Terörist özelliklerinin dengesizlik bileşeninde anlamlı bir farklılık görülmektedir ($F_{2,481} = 3.23, p < .05, \eta^2 = .01$). Amaca göre hangi terörizm türlerinin dengesizlik bileşeni açısından farklılık gösterdiğini bulabilmek amacıyla post-hoc Tukey karşılaştırmaları yapılmıştır. Bu analizlere göre, üç değişik formda hazırlanan anketlerden “etnik terörizm” anketini dolduran katılımcılar ($X = 3.61$), “ideolojik terörizm” anketini dolduran katılımcılara ($X = 3.82$) kıyasla teröristleri daha az dengesiz bulmaktadırlar. Diğer bir deyişle, ideolojik terörist etnik teröriste kıyasla daha dengesiz olarak nitelendirilmektedir.

2. Terörist özelliklerinin katılık bileşeninde anlamlı bir farklılık görülmektedir ($F_{2,481} = 32.93, p < .05, \eta^2 = .12$). Amaca göre hangi terörizm türlerinin katılık bileşeni açısından farklılık gösterdiğini bulabilmek amacıyla post-hoc Tukey karşılaştırmaları yapılmıştır. Bu analizlere göre, üç farklı formda hazırlanan anketlerden “dinsel terörizm” anketini dolduran katılımcılar ($X = 4.15$), hem “ideolojik terörizm” anketini dolduranlara ($X = 3.61$) hem de “etnik terörizm” anketini dolduranlara ($X = 3.60$) kıyasla teröristin katılık özelliklerini daha fazla tercih etmektedirler. Diğer bir deyişle, dinsel terörist, ideolojik ve etnik teröriste kıyasla, daha katı bulunmaktadır.

Temel etkilerin yapısı incelendiğinde, cinsiyete bağlı olarak; terörist özelliklerinden sadece olumsuz kişilik ($F_{1,481} = 8.71, p < .05, \eta^2 = .02$), olumlu kişilik ($F_{1,481} = 10.45, p < .05, \eta^2 = .02$) bileşenlerinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Olumsuz kişilik bileşeninde kadınların ortalaması 4.25’ken erkeklerinki 4.07; olumlu kişilik bileşeninde kadınların ortalaması 3.40, erkeklerinki 3.20’dir. İki kişilik bileşeni birlikte alındığında, diğer bir deyişle, kadınlar terörizmi erkeklerden daha çok bir kişilik özelliği olarak görmek eğilimindedirler.

3.2 Terörizm Riski Algısı

3.2.1 TRA Bileşenleri Arasındaki İlişkiler

TRA'yı oluşturan 3 bileşenin kendi aralarındaki korelasyon katsayıları, ortalamaları ve standart sapmaları Çizelge 3.4'da gösterilmiştir.

Çizelge 3.4 TRA bileşenleri arasındaki korelasyonlar matrisi.

Bileşen İsmi	Belirsizlik	Sosyal Kimlik	Yakın Çevre
Belirsizlik	1.00		
Sosyal Kimlik	.35	1.00	
Yakın Çevre	.47	.30	1.00
<i>X</i>	3.50	2.24	3.26
<i>s.s.</i>	.77	1.02	.84

Bütün korelasyon katsayıları .05 düzeyinde anlamlıdır ($p < .05.$)
N = 462

3.2.2 TRA'nın Amaca Göre Terörizm Türleri ve Cinsiyet Açısından

Karşılaştırılması

Amaca göre terörizm türlerinin (dinsel, etnik ve ideolojik terörizm) ve cinsiyet değişkeninin, terörist eylemlere maruz kalma konusunda bireyin algıladığı risk üzerinde etkili olup olmadığı, bu çalışmanın sorularından birisidir. Bu nedenle, amaca göre terörizm türüne ve cinsiyete göre terörizme yönelik risk algıları arasındaki farklılıkları yakalayabilmek amacıyla 3 (amaca göre terörizm türleri) X 2 (cinsiyet) çoklu varyans analizi (MANOVA) uygulanmıştır. Bu analizde, bağımsız değişkenler amaca göre terörizm türleri ve cinsiyet; bağımlı değişkenler ise terörizme

yönelik olarak algılanan risk bileşenleridir (belirsizlik, sosyal kimlik, yakın çevre). Varyans analizi tablosu aşağıda gösterilmiştir (bkz. Tablo 3.2).

Tablo 3.2 Amaca göre terörizm türüne ve cinsiyete göre terörizm riski algısı farklılıklarını gösteren çoklu varyans analizi sonuçları.

Kaynak	Bağımlı Değişken	Kareler Toplamı	s.d.	Ortalama Kare	F	p
Cinsiyet	Belirsizlik	.429	1	.429	.716	.398
	Sosyal Kimlik	.315	1	.315	.299	.585
	Yakın Çevre	.049	1	.049	.071	.791
Tür	Belirsizlik	1.768	2	.884	1.474	.230
	Sosyal Kimlik	.011	2	.005	.005	.995
	Yakın Çevre	1.912	2	.956	1.376	.254
Cinsiyet X Tür	Belirsizlik	.348	2	.174	.290	.748
	Sosyal Kimlik	.783	2	.392	.372	.690
	Yakın Çevre	3.053	2	1.527	2.197	.112
Hata	Belirsizlik	273.462	456	.600		
	Sosyal Kimlik	480.331	456	1.053		
	Yakın Çevre	316.816	456	.695		

Amaca göre terörizm türlerinin çok değişkenli etkisinin ve cinsiyetin etkisinin .05 düzeyinde anlamlı olmadığı görülmüştür. Amaca göre terörizm türleri ve cinsiyet ortak etkisi, yine .05 düzeyinde anlamlı değildir.

3.2.3 TRA Bileşenleri ile TÖA Bileşenlerinin Karşılaştırılması

Terörizme yönelik risk algısı ile terörist özellikleri arasında bir ilişkinin bulunması gerektiği düşünülmektedir. Başka bir deyişle, insanların terörist tanımları ile bu teröristlerin gerçekleştirmekte oldukları terörist eylemlere maruz kalma olasılığına karşı algılanan risk arasında ilişki olması beklenmektedir. Bu nedenle katılımcılara verilen Terörist Özellikleri Anketi'nin alt faktörleri ile Terörizm Riski Algısı Anketi'nin alt faktörleri arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bu ilişkiler Çizelge 3.5'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.5 TRA bileşenleri ile TÖA bileşenleri arasındaki korelasyonlar matrisi.

Bileşen İsmi	Belirsizlik	Sosyal Kimlik	Yakın Çevre
Olumsuz Kişilik	.22*	-.01	.06
Olumlu Kişilik	.10*	-.01	.07
Dengesizlik	.23*	.07	.07
Katılık	.15*	.05	.04
Toplumsallık	-.12*	.02	-.02

* Korelasyon katsayıları .05 düzeyinde anlamlıdır ($p < .05$.)

Yukarıdaki çizelgede de görüldüğü gibi, terörist özelliklerini oluşturan Olumsuz Kişilik, Olumlu Kişilik, Dengesizlik ve Katılık bileşenleri ile terörizme yönelik risk algısının Belirsizlik bileşeni arasında olumlu doğrusal bir ilişki vardır. Diğer bir ifade ile, terörist niteliklerinin ne olduğundan bağımsız olarak, terörizm kavramının içinde barındırdığı belirsizlik özelliği, bireyler tarafından risk olarak

algılanmaktadır. Terörist özelliklerinden Toplumsallık bileşeni ile Belirsizlik riski arasındaki olumsuz doğrusal ilişki de yine aynı algıyı vurgulamaktadır.

3.3 Teröriste Ne Yapılmalı?

3.3.1 TNYA Bileşenleri Arasındaki İlişkiler

TNYA'yı oluşturan 3 bileşenin kendi aralarındaki korelasyon katsayıları, ortalamaları ve standart sapmaları Çizelge 3.6'da gösterilmiştir.

Çizelge 3.6 TNYA bileşenleri arasındaki korelasyonlar matrisi.

Bileşen İsmi	Ceza	Af	Rehabilitasyon
Ceza	1.00		
Af	-.40	1.00	
Rehabilitasyon	-.42	.30	1.00
<i>X</i>	2.89	1.88	3.66
<i>s.s.</i>	.88	.95	.92

Bütün korelasyon katsayıları .05 düzeyinde anlamlıdır ($p < .05$.)
N = 462

3.3.2 TNYA'nın Amaca Göre Terörizm Türleri ve Cinsiyet Açısından

Karşılaştırılması

Amaca göre terörizm türlerinin (dinsel, etnik ve ideolojik terörizm) ve cinsiyet değişkeninin, terörist olarak tanımlanan kişilere ne yapılacağı konusundaki düşünceler üzerinde etkili olup olmadığı, bu çalışmanın sorularından birisidir. Bu nedenle, amaca göre terörizm türüne ve cinsiyete göre teröriste yönelik yaptırımlar arasındaki farklılıkları yakalayabilmek amacıyla 3 (amacına göre terörizm türleri) X 2 (cinsiyet) çoklu varyans analizi (MANOVA) uygulanmıştır. Bu analizde, bağımsız değişkenler amaca göre terörizm türleri ve cinsiyet; bağımlı değişkenler ise teröriste

yönelik yaptırımlardır (ceza, af, rehabilitasyon). Varyans analizi tablosu aşağıda gösterilmiştir (bkz. Tablo 3.3).

Tablo 3.3 Amaca göre terörizm türüne ve cinsiyete göre teröriste yönelik yaptırımlar arasındaki farklılıkları gösteren çoklu varyans analizi sonuçları.

Kaynak	Bağımlı Değişken	Kareler Toplamı	s.d.	Ortalama Kare	F	p
Cinsiyet	Ceza	4.357	1	4.357	5.605	.018
	Af	.053	1	.053	.059	.809
	Rehabilitasyon	3.721	1	3.721	4.463	.035
Tür	Ceza	2.356	2	1.178	1.516	.221
	Af	1.486	2	.743	.825	.439
	Rehabilitasyon	3.824	2	1.912	2.294	.102
Cinsiyet X Tür	Ceza	.411	2	.205	.264	.768
	Af	.552	2	.276	.306	.736
	Rehabilitasyon	1.098	2	.549	.659	.518
Hata	Ceza	354.477	456	.777		
	Af	410.732	456	.901		
	Rehabilitasyon	380.187	456	.834		

Cinsiyetin çok değişkenli etkisi Wilks' Lambda kriterine göre anlamlıdır, ($F_{3,454} = 2.68, p < .05, \eta^2 = .02$). Amaca göre terörizm türlerinin etkisinin .05 düzeyinde anlamlı olmadığı görülmüştür. Amaca göre terörizm türleri ve cinsiyet ortak etkisi yine .05 düzeyinde anlamlı değildir.

Temel etkilerin yapısı incelendiğinde, cinsiyete bağlı olarak; teröriste yönelik yaptırımlardan ceza ($F_{1,456} = 5.60, p < .05, \eta^2 = .01$) ve rehabilitasyon ($F_{1,456} = 4.46,$

$p < .05$, $\eta^2 = .01$) bileşenlerinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Ceza bileşeninde kadınların ortalaması 2.80'ken erkeklerinki 2.99; rehabilitasyon bileşeninde kadınların ortalaması 3.74, erkeklerinki 3.56'dır. Diğer bir deyişle, erkekler kadınlara kıyasla teröristlere daha çok ceza yaptırımını uygulanması gerektiğini düşünürken, kadınlar erkeklere kıyasla teröristlere daha çok rehabilitasyon yöntemlerinin uygulanması gerektiğini düşünmektedirler.

3.3.3 TNYA Bileşenleri ile TÖA Bileşenlerinin Karşılaştırılması

Bireylerin terörist tanımları ile teröriste ne gibi yaptırımlarda bulunulacağı konusunda bir ilişkinin olup olmadığını anlayabilmek amacıyla, katılımcılara verilen Terörist Özellikleri Anketi faktörleri ile Teröriste Ne Yapılmalı Anketi faktörleri arasındaki ilişkiye bakılmıştır. İki anketin faktörleri arasındaki korelasyonlar Çizelge 3.7'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.7 TNYA bileşenleri ile TÖA bileşenleri arasındaki korelasyonlar matrisi.

Bileşen İsmi	Ceza	Af	Rehabilitasyon
Olumsuz Kişilik	.32*	-.30*	.01
Olumlu Kişilik	-.19*	.19*	.10*
Dengesizlik	.33*	-.33*	.01
Katılık	.04	.01	.01
Toplumsallık	-.12*	.20	-.01

* Korelasyon katsayıları .05 düzeyinde anlamlıdır ($p < .05$.)

Yukarıdaki çizelgede de görüldüğü gibi, terörist özellikleri ile teröristlere ne yapılacağı arasındaki ilişki incelendiğinde;

1. İçerisinde çeşitli cezai yaptırımları barındıran Ceza bileşeni ile terörist özelliklerinden Olumsuz Kişilik ve Dengesizlik bileşenleri arasında olumlu bir ilişki vardır. Ceza bileşeni ile Olumlu Kişilik ve Toplumsallık bileşenleri arasında ise olumsuz bir ilişki vardır. Bileşenler arasındaki bu ilişkiler, katılımcıların, olumlu kişilik ve toplumsallık özellikleri taşıyan teröristlere karşı cezai yaptırımları düşünmediklerini; diğer taraftan, olumsuz kişilik ve dengesizlik özelliklerini taşıyan teröristlere ise ceza uygulanması gerektiğini düşündüklerini göstermektedir.
2. Af bileşeni ile olumlu kişilik bileşeni arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır. İki bileşen arasındaki bu ilişkiden yola çıkılarak, cesaret, kendine güven ve hırs gibi olumlu kişilik özelliklerini taşıyan teröristlerin affedilebileceği söylenebilir. Öte yandan, Af bileşeni ile Olumsuz kişilik ve Dengesizlik bileşenleri arasında olumsuz ilişkiler vardır. Başka bir deyişle, kindarlık ve acımasızlık gibi olumsuz kişilik özelliklerini ve tutarsız davranışlar sergileme ve psikolojik sorunlara sahip olma gibi dengesizlik unsurlarını taşıyan teröristler, bu özelliklerinin şiddeti arttıkça affedilmekten uzaklaşmaktadırlar.
3. Rehabilitasyon bileşeni ile Olumlu Kişilik bileşeni arasında olumlu doğrusal bir ilişki vardır. Buradan yola çıkılarak, katılımcıların, olumlu kişilik

özelliklerine sahip teröristlere, tedavi etmek ya da meslek sahibi olmalarına yardımcı olmak gibi rehabilitasyon yöntemlerinin uygulanmasını önerdikleri söylenebilir.

Özetle, terörist özellikleri ile teröristlere ne yapılacağı arasındaki ilişkilere bakıldığında, teröristlere ne yapılacağı konusunun, teröristlerin niteliklerine göre farklılaştığı görülmektedir. Olumsuz nitelikler cezalandırılmaktadır, olumlu nitelikler ise affedilmektedir.

3.3.4 TNYA Bileşenleri ile TRA Bileşenlerinin Karşılaştırılması

Bireylerin terörizme yönelik risk alguları ile teröriste ne gibi yaptırımlarda bulunulacağı konusunda bir ilişkinin olup olmadığını anlayabilmek amacıyla, katılımcılara verilen Terörizm Riski Anketi faktörleri ile Teröriste Ne Yapılmalı Anketi faktörleri arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Bu ilişkiler Çizelge 3.8’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.8 TNYA bileşenleri ile TRA bileşenleri arasındaki korelasyonlar matrisi.

Bileşen İsmi	Ceza	Af	Rehabilitasyon
Belirsizlik	.14*	-.06	.13*
Sosyal Kimlik	.08	-.04	-.06
Yakın Çevre	-.03	.01	.07

* Korelasyon katsayıları .05 düzeyinde anlamlıdır ($p < .05$.)

Terörizme yönelik Belirsizlik algısı ile Ceza ve Rehabilitasyon bileşenleri arasında olumlu bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Diğer taraftan Belirsizlik algısı ile Af bileşeni arasında da anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Terörizmin belirsizlik faktörüne ilişkin risk algısı yükseldikçe, bireylerin teröristler için ceza ya da rehabilitasyon önerilerinin şiddeti artmaktadır.

3.4 Terörizmi Kim Önler?

Genel olarak terörizmin sona erdirilmesi söz konusu olduğunda hem ulusal hem de uluslararası çapta hangi kurum ya da kuruluşların etkili olabileceğine ilişkin görüşleri ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanan Terörizmi Kim Önler Anketi'ne verilen yanıtlar incelendiğinde ortaya çıkan bulgular Çizelge 3.9'da gösterilmiştir.

Çizelge 3.9 Terörizmin sona erdirilmesinde etkili olacağı düşünülen kurum ya da kuruluşların etkili olma puanı ortalamaları ve standart sapmaları.

Kurumlar ve Kuruluşlar	Ortalama	Standart Sapma
Türk Silahlı Kuvvetleri	4.43	0.94
Vatandaşlar	3.50	1.26
Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti	3.41	1.36
Cumhurbaşkanı	3.38	1.27
Üniversiteler	3.29	1.26
Sivil dernekler ve vakıflar	3.06	1.21
Entelektüeller (aydınlar)	3.04	1.30
TBMM	3.00	1.35
Medya	2.90	1.40
Meslek örgütleri	2.88	1.17
NATO	2.73	1.29
Birleşmiş Milletler	2.53	1.26
İşadamları	2.44	1.18
Siyasi partiler	2.43	1.25
Avrupa Birliği	2.12	1.20
Diğer ülkelerin hükümetleri	2.07	1.16
Belediye başkanları	1.95	0.97

1 = Kesinlikle katılmıyorum, 5 = Tamamen katılıyorum

Yukarıdaki çizelgede de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan katılımcıların, terörizmin sona erdirilmesi söz konusu olduğunda en çok güvendikleri kurum Türk Silahlı Kuvvetleri'dir. Terörizm içinde şiddet barındırması nedeniyle, onunla mücadelede bireylerin en çok güvendikleri kurumun Türk Silahlı Kuvvetleri olması şaşırtıcı değildir.

Vatandaşlar, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Cumhurbaşkanı ve üniversiteler, katılımcıların terörizmin sona erdirilmesinde en çok güvendikleri kurum ya da kuruluşlar arasında yer almaktadır. Ulusal kurumlar ve kuruluşlar, terörizmle mücadelede güven sıralamasında ilk basamaklarda yer alırken, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kurumlar ve kuruluşlar en az güvenilenler arasında bulunmaktadır. Buradan yola çıkarak, terörizmin önlenmesinde katılımcıların, uluslararası kurumlardan ziyade, daha yerel veya ulusal kurumlara güvendikleri söylenebilir.

BÖLÜM IV

Tartışma

4.1 Terörist Özellikleri

4.1.1 Yaş, Cinsiyet ve Eğitim Durumu Açısından Teröristlerin Değerlendirilmesi

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara bakıldığında, katılımcıların % 55'inin teröristlerin okuma yazma bilmediğini, sadece okur - yazar olduğunu ya da ilkokul mezunu olduğunu düşündükleri görülmektedir. Başka bir deyişle, katılımcıların yarısından fazlasının teröristlerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu düşüncesini paylaştıkları söylenebilir. Diğer taraftan katılımcıların % 35'i teröristlerin ortaokul, lise, üniversite, yüksek lisans ya da doktora mezunu olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir.

Krueger ve Maleckova (2003), bazı iddiaların aksine, teröristlerin sanıldığı gibi yoksul ya da eğitimsiz olmadıklarını ileri sürmektedirler. Bu araştırmanın bulguları ise, katılımcıların daha büyük bir bölümünün teröristlerin eğitim seviyesinin düşük olduğu kanısında olmalarına rağmen, önemli bir bölümünün de teröristlerin eğitim seviyesinin görece yüksek olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Ciddi boyutlarda maddi zararlara ve kayıplara neden olabilen terör eylemlerinin planlama, organizasyon, materyal sağlama ve harekete geçme gibi hemen her aşamasında hiç de küçümsenmeyecek bir finansmana ihtiyaç duyulmaktadır. Terör eylemlerinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan maddi

kaynağı ellerinde bulunduran terörist örgüt liderlerinin çoğu zaman da eğitim seviyeleri yüksek kişiler oldukları bilinmektedir. Ayrıca, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 11 Eylül saldırıları ya da İngiltere'deki metro bombalamaları gibi büyük ölçekli terör eylemlerinin, özellikle yoğun güvenlik önlemleri göz önünde bulundurulduğunda oldukça detaylı planlamalar gerektirdiği açıktır. Bu açıdan bakıldığında, insanların bu gibi planlamaların ardında eğitilmiş bir beyin gücünün bulunduğunu düşünmeleri çok da şaşırtıcı değildir.

4.1.2 Sokaktaki İnsanlara Göre Terörist Kimdir?

Üniversite öğrencilerinin, teröristi; olumsuz kişilik, olumlu kişilik, dengesizlik, katılık ve toplumsallık özellikleriyle tanımladıkları görülmektedir. İdeolojik terörizm etnik terörizme kıyasla daha çok dengesizlik olarak nitelendirilmektedir. Bunun nedeni, özellikle son yıllarda Türkiye'de ideolojik düşünce sistemlerinin içiçe geçmesi olabilir. Diğer bir deyişle, siyasal sistemde sağ - sol ayrımının net olmaması, ideolojik amaçlarla terörizm yapanların da dengesiz olduklarına ilişkin bir düşünceyi harekete geçirmiş olabilir.

Araştırma bulgularına bakıldığında, dinsel terörizmin, ideolojik terörizme ve etnik terörizme kıyasla daha katı bulunduğu görülmektedir. Bir yandan İslam dininin hoşgörü dini olduğuna ilişkin yapılan vurgu ile diğer yandan dinsel amaçlarla terör eylemleri gerçekleştirmek arasında bir karşıtlık olduğu düşünülebilir ve bu nedenle insanlar dinsel teröristleri daha bağınaz, itaatkar ve muhafazakar olarak nitelendiriyor olabilirler. Ayrıca, bu araştırmadaki katılımcıların % 91.2'si Müslüman olduklarını

belirtmişlerdir ve dinsel inançlarına bağlılık derecesi puanlarının ortalaması da 3.28'dir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin laik bir devlet olduğu da unutulmamalıdır. Bu nedenle katılımcılar, dinsel amaçlarla terör eylemleri gerçekleştirmenin daha katı bir düşünce sistemi gerektirdiğini düşünmüş olabilirler.

4.2 Terörizm Riski Algısı

Terörizme yönelik olarak insanların algıladıkları risk bileşenleri, belirsizlik, sosyal kimlik ve yakın çevredir. Özellikle belirli bir yerinin ya da belirli bir zamanının olmaması, terörizmin insanlar üzerinde yarattığı dehşetin derecesini daha da artırmaktadır. Bu nedenle, terörizme yönelik risk algısının bir bileşeni olarak belirsizlik bileşeninin ortaya çıkması oldukça beklendiktir.

Terörizm riski algısı, amaca göre terörizm türlerine (dinsel, etnik ve ideolojik) göre farklılaşmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, katılımcılar, terörizmin amacından bağımsız bir şekilde terörizmi bir risk olarak algılamaktadırlar. Katılımcıların % 94.3'ünün etnik kökenlerini "Türk" olarak belirttiği bu çalışmada, etnik terörizmin diğerlerine kıyasla daha fazla risk olarak algılanması beklenebilir. Ancak, söz konusu bulgu, katılımcıların içinde yaşadıkları ülkenin maruz kaldığı terör eylemlerinin türünden bağımsız olarak terörizmin her türünü risk olarak algılaması ilginç bulunabilir.

Cinsiyetin risk algısı üzerindeki etkisi konusunda yapılan çeşitli araştırmalar, erkeklerin kadınlara kıyasla riski olduğundan daha küçük algıladıklarını

göstermektedir (Brody, 1984; Dejoy, 1992). Goodwin, Willson ve Gaines'in (2005) gerçekleştirdikleri araştırma da, terörist saldırı kurbanı olma olasılığı konusunda kadınların erkeklere kıyasla daha fazla kaygı duyduklarına ve terörizmi daha fazla tehdit olarak algıladıklarına işaret etmektedir. Bu bilgiden yola çıkılarak, cinsiyet değişkeni ile terörizm riski algısı arasında bir ilişkinin bulunması beklenmiştir. Ancak, elde edilen bulgular, varsayımın aksine, terörizm riski algısının cinsiyete göre farklılık göstermediğini ifade etmektedir. Terörizmin son yıllarda gündemden hiç düşmemektedir. Bu nedenle, hemen tüm ülkelerin terör alarmında olması, cinsiyetten bağımsız olarak herkesin terörizm riskini yüksek algılamasına yola açıyor olabilir.

Tüm bunların yanı sıra terörizmin belirsizlik yönüne ilişkin risk algısının, teröriste ne yapılacağı konusunda belirleyici olduğu görülmektedir. Belirsizliğe ilişkin risk algısı yükseldikçe, bireylerin teröristler için ceza ya da rehabilitasyon önerilerinin şiddeti de artmaktadır. Diğer bir ifadeyle, terörizmin belirsizlik nedeniyle risk olarak algılanması, teröristlerin birtakım cezalara çarptırılması ya da rehabilite edilmeleri isteğini de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, terörizme ilişkin belirsizlik riski algılayan bireylerin, teröristlere müdahale edilmesi gerektiğini düşündükleri söylenebilir.

4.3 Teröriste Ne Yapılmalı?

İnsanlar teröristlere ceza verilmesini, onların affedilmesini ve rehabilite edilmelerini önermektedirler. Özellikle olumsuz kişilik ve dengesizlik özelliklerinin ön planda olduğu teröristlerin cezaya çarptırılması gerektiği belirtilmektedir. Suç

işlemeye yatkın, kindar, acımasız ve akıl hastası, davranışları tutarsız kişiler, insanların günlük hayatlarında çok da yakınlık kurmak istemeyecekleri ve hatta uzak duracakları kimselerdir. Olumsuz ve dengesiz özelliklere sahip kişilerin bulunduğu bir toplumda yaşamak, diğer insanlara güvensiz bir ortamda yaşadıklarını hissettirebilir ve bu kişileri yaşamlarına ilişkin bir tehdit olarak algılayabilirler. Dolayısıyla bu özelliklerle nitelendirilen teröristlere ceza verilerek onların günlük hayattan uzaklaştırılmaları, insanlar için yaşamsal bir tehdidin ortadan kaldırılması anlamına gelecektir.

Öte yandan teröristlerin olumlu kişilik özellikleriyle nitelendirilmeleri, söz konusu güvensizlik hissinin ve algılanan tehdidin de azalması anlamına gelebilir. Araştırma bulgularına göre teröristlerin olumlu kişilik özellikleri arttıkça, onların affedilmelerine ya da rehabilite edilmelerine yönelik görüşün derecesi de artış göstermektedir. Hırslı, cesur ve zeki olmak gibi olumlu kişilik özellikleri, aslında toplum tarafından onay gören niteliklerdir. İnsanlar, bazı olumlu özelliklere sahip kişilerin diğer özelliklerinin de olumlu olduğunu düşünme ve bu kişilerin içinde bulunacakları olası olumsuz durumların nedenini de başka insanlara ya da olaylara atfetme eğilimindedirler (Thorndike, 1920; Feldman, 1981). Dolayısıyla insanların, hırs, zeka, cesaret gibi olumlu özelliklerle nitelendirilen teröristlerin affedilmesine ya da rehabilite edilmesine ilişkin düşünceleri bu eğilimle açıklanabilir.

Teröristlere ne yapılması gerektiğine ilişkin düşünceler cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kadınlar daha çok rehabilitasyon, erkeklerse ceza yöntemini tercih etmektedirler. Erkeklerin kadınlardan daha saldırgan olmaları (Eagly ve

Steffen, 1986), onların ceza yöntemini daha çok tercih etmelerini açıklayabilir. Cezanın da saldırgan bir davranış olabileceği düşünülürse, erkeklerin teröristlere idam gibi en ağır cezaların verilmesini tercih etmeleri şaşırtıcı olmayacaktır.

4.4 Terörizmi Kim Önerir?

Araştırmanın sonuçları, terör tehdidi ile mücadele edilmesi konusunda, katılımcıların ulusal kurum ve kuruluşlara daha çok güvendiklerini; diğer taraftan da uluslararası kurum ve kuruluşların terörizmle baş etmede çok da etkili olacağını düşünmediklerini ortaya koymaktadır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen 11 Eylül terörist saldırılarının ardından, terörizmin evrensel bir tehdit olduğuna ve bu tehditle yine evrensel ve uluslararası boyutta mücadele edilmesi gerektiği yönünde düşünceleri ön plana çıkmıştır. Söz konusu düşüncelerin sıkça dile getirildiği ve paylaşıldığı bir süreçte, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından oluşan katılımcıların, terörizmle mücadelede uluslararası kurum ve kuruluşlara kıyasla ulusal kurum ve kuruluşların daha etkili olacağına ilişkin görüşlerinin dikkate alınması ve irdelenmesi gerekmektedir.

Son yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği'ne üye olması konusunda yapılan yoğun çalışmalara ve elde edilen gelişmelere rağmen, insanların, çok uzun yıllar boyu Türkiye'nin gündeminden düşmeyen terör konusunda Avrupa Birliği'ne güvenmemeleri ($X = 2.12$) dikkat çekici bir bulgudur. Dehşet Yönetimi Kuramı çerçevesinden bakılacak olursa, son zamanlarda gündemden hiç düşmeyen terörizm konusunun insanları ölümlülük bilgisine maruz bıraktığı ve bu nedenle

insanların sahip oldukları kültürel dünya görüşlerine daha sıkı sıkıya sarıldıkları yorumu yapılabilir. Ölümlülük bilgisine maruz kalan bireylerin, terörizm tehdidiyle mücadelede kendi ulusal kurum ve kuruluşlarına güvenmeleri, söz konusu kuramın varsayımları açısından anlaşılır olacaktır.

Özünde şiddet barındıran terörizmle mücadelede bireylerin en çok güvendikleri kurumun Türk Silahlı Kuvvetleri olması şaşırtıcı değildir. 1990-1991 yıllarında gerçekleştirilen Dünya Değerler Araştırması çerçevesinde Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği'nin (TÜSİAD) (1991) Türk toplumunun değerlerine ilişkin çalışması ve Özdemir'in (2005) öğretim elemanları ile yaptığı araştırma, Türkiye'de ordunun kamuoyu tarafından en çok güven duyulan kurum olduğunu göstermektedir. Varoğlu ve Çakar'ın (2005) üniversite öğrencileri ve askeri öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirdikleri araştırmalarında da en çok güvenilen kurumun ordu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'de en çok güvenilen kurum olan Türk Silahlı Kuvvetleri, terörizmi ortadan kaldırma konusunda da insanlara göre en etkili kurumdur.

4.5 Öneriler

Terör ve terörist algısına yönelik bundan sonraki çalışmalarda, üniversite öğrencileri dışındaki örneklem gruplarıyla çalışılması, yaşa ya da meslek gruplarına ilişkin algıların ne olduğunu ve örneklem gruplarının algıları arasındaki olası farklılıkları göstermesi açısından yararlı olacaktır.

Terörist eylemleri gerçekleştiren kişilere ve terörist örgütlerin liderlerine ilişkin algılar farklılık gösterebilir. Bu nedenle, yine bundan sonraki çalışmalarda, eylemleri gerçekleştiren teröristler ile terörist örgüt liderlerinin farklı algılanıp algılanmadığı incelenebilir.

Ulusal ve uluslararası birçok kurum ve kuruluş, terörizmle mücadelede rol almaktadır. Bu çalışmada isimleri geçmeyen kurum ve kuruluşlara terörizmi önlemede ne kadar güven duyulduğu, ileriki çalışmalarda araştırılabilir.

Farklı etnik, dinsel ve ideolojik grupların terörist tanımları farklılık gösterebilir. Bu olası farklılıklar, terörizmin ne olduğuna ilişkin tartışmalara yön vermesi ve terörizmle mücadele açısından önem taşımaktadır. Dolayısıyla, ileriki çalışmalarda, farklı sosyal grupların terör ve terörist algılarının araştırılması yararlı olacaktır.

BÖLÜM V

Kaynakça

- Abrams, D. ve Hogg, M. (1988). Comments on motivational status of self-esteem in social identity and intergroup discrimination. *European Journal of Social Psychology, 18*, 317-334.
- Allport, G. W. (1935). Attitudes. C. Murchison (Ed.), *The handbook of social psychology* içinde (798-844). Worcester, MA: Clark University Press.
- Allport, G. W. ve Ross, J. M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology, 5*, 432-443.
- Arndt, J. ve Greenberg, J. (1999). The effects of a self-esteem boost and mortality salience on responses to boost relevant and irrelevant worldview threats. *Personality and Social Psychology Bulletin, 25*, 1331-1341.
- Arndt, J., Greenberg, J. ve Cook, A. (2002). Mortality salience and the spreading activation of worldview-relevant constructs: Exploring the cognitive architecture of terror management. *Journal of Experimental Psychology, 131*, 307-324.
- Arndt, J., Greenberg, J., Simon, L., Pyszczynski, T. ve Solomon, S. (1998). Terror management and self-awareness: Evidence that mortality salience provokes avoidance of the self-focused state. *Personality and Social Psychology Bulletin, 24*, 1216-1227.
- Arndt, J., Greenberg, J., Solomon, S., Pyszczynski, T. ve Simon, L. (1997). Suppression, accessibility of death-related thoughts, and cultural worldview defense: Exploring the psychodynamics of terror management. *Journal of Personality and Social Psychology, 73*, 5-18.

- Babad, E. Y., Birnbaum, M. ve Benne, K. D. (1983). *The social self: Group influences on personal identity*. CA: Sage Publications.
- Batson, C. D., Schoenrade, P. ve Ventis, W. L. (1993). *Religion and the individual: A social psychological perspective*. New York: Oxford University Press.
- Becker, E. (1973). *The denial of death*. New York: Free Press.
- Berkowitz, L. (1989). Frustration-aggression hypothesis: Examination and reformulation. *Psychological Bulletin*, 106, 59-73.
- Berkowitz, L. (1993). *Aggression: Its causes, consequences, and control*. New York: McGraw-Hill.
- Bratkowski, S. (2005). Killing and terror: The cultural tradition. *American Behavioral Scientist*, 48, 764-782.
- Breckler, S. J. (1984). Empirical validation of affect, behavior, and cognition as distinct components of attitude. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 384-389.
- Brehm, S. ve Kassin, S. M. (1993). *Social psychology*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Brody, C. J. (1984). Differences by sex in support for nuclear power. *Social Forces*, 63, 209-228.
- Brown, R. (1988). *Group processes: Dynamics within and between groups*. Oxford: Blackwell Inc.
- Brookins, C. C., Anyabwile, T. M., ve Nacoste, R. (1996). Exploring the links between racial identity attitudes and psychological feelings of closeness in African-American college students. *Journal of Applied Social Psychology*, 26, 243-264.

- Burling, J. W. (1993). Death concerns and symbolic aspects of the self: The effects of mortality salience on status concern and religiosity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19, 100-105.
- Buss, D. M. (1995). Evolutionary psychology: A new paradigm for psychological science. *Psychological Inquiry*, 6, 1-30.
- Castano, E. (2004). In case of death, cling to the ingroup. *European Journal of Social Psychology*, 34, 375-384.
- Castano, E., Yzerbyt, V., Paladino, M. P. ve Sacchi, S. (2002). I belong, therefore, I exist: Ingroup identification, ingroup entitativity, and ingroup bias. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 135-143.
- Cialdini, B. R., Borden, R. J., Thorne, A., Walker, M. R., Freeman, S. ve Sloan, L. R. (1999). Basking in reflected glory: Three (football) field studies. R. F. Baumeister, (Ed.), *The self in social psychology* içinde (436-445). Philadelphia: Psychology Press.
- Cosmides, L. ve Tooby, J. (1987). From evolution to behavior: Evolutionary psychology as the missing link. J. Dupre, (Ed.), *The latest on the best: Essays on evolution and optimality* içinde (277-306). Cambridge, MA: The MIT Press.
- Cosmides, L. ve Tooby, J. (1989). Evolutionary psychology and the generation of culture, Part II. Case study: A computational theory of social exchange. *Ethology & Sociobiology*, 10, 51-97.
- Crelinsten, R. D. (2002). Analysing terrorism and counter-terrorism: A communication model. *Terrorism and Political Violence*, 14, 77-122.
- Crenshaw, M. (2000). The psychology of terrorism: An agenda for the 21st century.

- Political Psychology*, 21, 405-420.
- Çırakoğlu, O. C. ve Işın, G. (2005). Perception of drug addiction among Turkish university students: Causes, cures, and attitudes. *Addictive Behaviors*, 30, 1-8.
- Çırakoğlu, O. C. , Kökdemir, D. ve Demirutku, K. (2003). Lay theories of causes of and cures for depression in a Turkish university sample. *Social Behavior and Personality*, 31, 795-806.
- Darwin, C. (1859). *The origin of species*. New York: Washington Square Press.
- Deaux, K. (1996). Social identification. E. T. Higgins ve A. W. Kruglanski, (Ed.), *Social psychology: Handbook of basic principles içinde (777-798)*. New York: Guilford Press.
- Dechesne, M., Janssen, J. ve Knippenberg, A. V. (2000). Derogation and distancing as terror management strategies: The moderating role of need for closure and permeability of group boundaries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 923-932.
- Dedeoğlu, B. (2003). Bermuda triangle: Comparing official definitions of terrorist activity. *Terrorism and Political Violence*, 15, 81-110.
- DeJoy, D. (1992). An examination of gender differences in traffic accident risk perception. *Accident Analysis and Prevention*, 24, 237-246.
- Dollard, J., Doob, L. W., Miller, N. E., Mowrer, O. H. ve Sears, R. R. (1939). *Frustration and aggression*. New Haven: Yale University Press.
- Dolnik, A. (2003). Die and let die: Exploring links between suicide terrorism and terrorist use of chemical, biological, radiological, and nuclear weapons. *Studies in Conflict and Terrorism*, 26, 17-35.
- Dunn, E. W., Moore, M. ve Nosek, B. A. (2005). The war of the words: How

- linguistic differences in reporting shape perceptions of terrorism. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 5, 67-86.
- Eagly, A. H. ve Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Fort Worth, TX: Harcourt Brace Jovanovich.
- Eagly, A. H. ve Steffen, V. J. (1986). Gender and aggressive behavior: A meta-analytic review of the social psychological literature. *Psychological Bulletin*, 100, 309-330.
- Eckes, T. (1995). Features of situations: A two-mode clustering study of situation prototypes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 366-374.
- Esman, M. J. (2004). *An introduction to ethnic conflict*. Cambridge: Polity Press.
- Euben, R. L. (2002). Killing for politics: Jihad, martyrdom, and political action. *Political Theory*, 30, 4-35.
- Falkenrath, R. A. (1998). Confronting nuclear, biological and chemical terrorism. *Survival*, 40, 43-65.
- Federal Bureau of Investigation Uniform Crime Reporting Program. (2001). *Hate crimes statistics, 2001*. 27 Mart 2006, <http://www.fbi.gov/ucr/01hate.pdf>.
- Feldman, J. (1981). Beyond attribution theory: Cognitive processes in performance appraisal. *Journal of Applied Psychology*, 66, 127-148.
- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations*, 7, 117-140.
- Fishbein, M. ve Ajzen, J. (1975). *Beliefs, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Fiske, S. T. ve Taylor, S. E. (1991). *Social cognition* (2. Baskı). New York: McGraw-Hill.

- Florian, V. ve Mikulincer, M. (1997). Fear of death and the judgment of social transgressions: A multidimensional test of terror management theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 369-380.
- Franzoi, S. L. (2003). Prejudice and discrimination. *Social psychology* (3. Baskı) içinde (233-274). New York: McGraw-Hill.
- Furnham, A. (1988). *Lay theories: Everyday understanding of problems in the social sciences*. New York: Pergamon Press.
- Furnham, A. ve Henderson, M. (1983). Lay theories of delinquency. *European Journal of Social Psychology*, 13, 107-120.
- Furnham, A. ve Hume-Wright, A. (1992). Lay theories of anorexia nervosa. *Journal of Clinical Psychology*, 48, 20-37.
- Furnham, A. ve Kuyken, W. (1991). Lay theories of depression. *Journal of Social Behavior and Personality*, 6, 329-342.
- Furnham, A. ve Lowick, V. (1984). Lay theories of the causes of alcoholism. *British Journal of Medical Psychology*, 57, 319-332.
- Furnham, A. ve Rees, J. (1988). Lay theories of schizophrenia. *The International Journal of Social Psychiatry*, 34, 212-220.
- Furnham, A. ve Taylor, L. (1990). Lay theories of homosexuality: Aetiology, behaviours and 'cures'. *British Journal of Social Psychology*, 29, 135-147.
- Furnham, A. ve Thomson, L. (1996). Lay theories of heroin addiction. *Social Science and Medicine*, 43, 29-40.
- Ganor, B. (2002). Defining terrorism: Is one man's terrorist another man's freedom fighter? *Police Practice and Research*, 3, 287-304.
- Garrison, A. H. (2003). Terrorism: The nature of its history. *Criminal Justice*

Studies, 16, 39-52.

Garrison, A. H. (2004). Defining terrorism: The philosophy of the bomb, propaganda by deed and change through fear and violence. *Criminal Justice Studies, 17,* 259-279.

Gibbs, J. P. (1989). Conceptualization of terrorism. *American Sociological Review, 54,* 329-340.

Gibbons, F. X. ve McCoy, S. B. (1991). Self-esteem, similarity, and reactions to active versus passive downward comparison. *Journal of Personality and Social Psychology, 60,* 414-424.

Gigerenzer, G. (2002). *Reckoning with risk: Learning to live with uncertainty.* London: The Penguin Press.

Goldenberg, J. L., McCoy, S. K., Pyszczynski, T., Greenberg, J. ve Solomon, S. (2000). The body as a source of self-esteem: The effect of mortality salience on identification with one's body, interest in sex, and appearance monitoring. *Journal of Personality and Social Psychology, 79,* 118-130.

Golder, B. ve Williams, G. (2004). What is 'terrorism'? Problems of legal definition. *UNSW Law Journal, 27,* 270-295.

Goodwin, R., Willson, M. ve Gaines, S. (2005). Terror threat perception and its consequences in contemporary Britain. *British Journal of Psychology, 96,* 389-406.

Goody, J. (2002). Commentary: What is a terrorist? *History and Anthropology, 13,* 139-143.

Greenberg, J., Arndt, J., Schimel, J., Pyszczynski, T. ve Solomon, S. (2001).

Clarifying the function of mortality salience-induced worldview defense:
Renewed suppression or reduced accessibility of death-related thoughts?
Journal of Experimental Social Psychology, 37, 70-76.

Greenberg, J., Arndt, J., Simon, L., Pyszczynski, T. ve Solomon, S. (2000). Proximal and distal defenses in response to reminders of one's mortality: Evidence of a temporal sequence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 91-99.

Greenberg, J., Pyszczynski, T. ve Solomon, S. (1986). The causes and consequences of a need for self-esteem: A terror management theory. R. F. Baumeister, (Ed.), *Public self and private self* içinde (189-192). New York: Springer-Verlag.

Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Rosenblatt, A., Veeder, M., Kirkland, S. ve Lyon, D. (1990). Evidence for terror management theory: II. The effects of mortality salience on reactions to those who violate or uphold cultural values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 308-318.

Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Simon, L. ve Breus, M. (1994). Role of consciousness and accessibility of death-related thoughts in mortality salience effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 627-637.

Greenberg, J., Schimel, J., Martens, A., Solomon, S. ve Pyszczynski, T. (2001). Sympathy for the devil: Evidence that reminding whites of their mortality promotes more favorable reactions to white racists. *Motivation and Emotion*, 25, 113-133.

Greenberg, J., Solomon, S., Pyszczynski, T., Rosenblatt, A., Burling, J., Lyon, D. ve

- diğer. (1992). Assessing the terror management analysis of self-esteem: Converging evidence of an anxiety-buffering function. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 913-922.
- Harbridge, J. ve Furnham, A. (1991). Lay theories of rape. *Counselling Psychology Quarterly*, 4, 3-25.
- Harmon-Jones, E., Greenberg, J., Solomon, S. ve Simon, L. (1996). The effects of mortality salience on intergroup bias between minimal groups. *European Journal of Social Psychology*, 26, 677-681.
- Harmon-Jones, E., Simon, L., Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon ve McGregor, H. (1997). Terror management theory and self-esteem: Evidence that increased self-esteem reduces mortality salience effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 24-36.
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York: Wiley.
- Heine, S. J., Harihara, M. ve Niya, Y. (2002). Terror management in Japan. *Asian Journal of Social Psychology*, 5, 187-196.
- Hilton, J. L. Ve Hippel, W. V. (1996). Stereotypes. *Annual Review of Psychology*, 47, 237-271.
- Hirt, E. R. (1990). Do I see only what I expect? Evidence for an expectancy-guided retrieval model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 937-951.
- Hovland, C. I. ve Sears, R. R. (1940). Minor studies in aggression: VI. Correlation of lynchings with economic indices. *Journal of Personality*, 9, 301-310.
- Hudson, R. A. (1999). *The sociology and psychology of terrorism: Who becomes a terrorist and why?* (A report prepared under an nteragency agreement by the Federal Research Division, Library of Congress). Washingtgon DC.

- Hunsberger, B. (1995). Religion and prejudice: The role of religious fundamentalism, quest, and right-wing authoritarianism. *Journal of Social Issues, 51*, 113-129.
- Hutnik, N. (1991). *Ethnic minority identity: A social psychological perspective*. New York: Oxford University Press.
- Jayaratne, T. E., Ybarra, O., Sheldon, J. P., Brown, T. N., Feldbaum, M., Pfeffer, C. A. ve Petty, E. M. (2006). White Americans' genetic lay theories of race differences and sexual orientation: Their relationship with prejudice toward blacks, and gay men and lesbians. *Group Processes & Intergroup Relations, 9*, 77-94.
- Jensen, C. J., III. (2001). Beyond the tea leaves: Futures research and terrorism. *American Behavioral Scientist, 44*, 914-936.
- Jones, E. E., Kanouse, D. E., Kelley, H. H., Nisbett, R. E., Valins, S. ve Weiner, B. (Ed.). (1972). *Attribution: Perceiving the causes of behavior*. Morristown, NJ: General Learning Press.
- Kawakami, K. ve Dovidio, J. F. (2001). The reliability of implicit stereotyping. *Personality and Social Psychology Bulletin, 27*, 212-225.
- Kelley, H. H. (1967). Attribution theory in social psychology. D. Levine, (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation* içinde (192-240). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Kingshott, B. (2003). Terrorism: The "new" religious war. *Criminal Justice Studies, 16*, 15-27.
- Knight, M. T. D., Furnham, A. ve Lester, D. (2000). Lay theories of suicide. *Personality and Individual Differences, 29*, 453-457.

- Krueger, A. B. ve Maleckova, J. (2003). Education, poverty and terrorism: Is there a causal connection? *Journal of Economic Perspectives*, 17, 119-144.
- Lanning, K. (2002). Reflections on September 11: Lessons from four psychological perspectives. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 2, 27-34.
- Lockwood, P. (2002). Could it happen to you? Predicting the impact of downward comparisons on the self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 343-358.
- Mackie, D. ve Cooper, J. (1984). Attitude polarization: Effects of group membership. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 575-585.
- Magone, J. M. (2003). The social implications of evolutionary psychology: Linking brain biochemistry , toxins, and violent crime. R. W. Bloom ve J. Graves, (Ed.), *Evolutionary psychology and violence: A primer for policymakers and public policy advocates* içinde (23-56). Westport, CT: Praeger Publishers.
- McCann, S. J. H. (1999). Threatening times and fluctuations in American church memberships. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 325-336.
- Mevlana. (1960). *Mesnevi I* (3. Baskı). (V. İzbudak, Çev.). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1278).
- Miller, N. E. (1941). The frustration-aggression hypothesis. *Psychological Review*, 48, 337-342.
- Moghadam, A. (2003). Palestinian suicide terrorism in the second Intifada: Motivations and organizational aspects. *Studies in Conflict and Terrorism*, 26, 65-92.
- Mullen, B., Brown, R. J. ve Smith, C. (1992). In-group bias as a function of salience,

- relevance, and status: An integration. *European Journal of Social Psychology*, 22, 103-122.
- Online Etymology Dictionary. (2001). 21 Şubat 2006, <http://www.etymonline.com/index.php?search=terror&searchmode=none>
- Örçen, Y. (2005). *Jandarma personelinin risk algısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Özdemir, Ç. M. (2005). Türkiye’de üniversite profili ve bazı değerlendirmeler. *Günce*, 32, 14-16. Ankara: TÜBA Yayınları.
- Perdue, C. W., Dovidio, J. F., Gurtman, M. B. ve Tyler R. B. (1990). Us and them: Social categorization and the process of intergroup bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 475-486.
- Phinney, J. S. (1991). Ethnic identity and self-esteem: A review and integration. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 13, 193-208.
- Plous, S. (2003). The psychology of prejudice, stereotyping, and discrimination: An overview. S. Plous, (Ed.), *Understanding prejudice and discrimination* içinde (3-61). New York: McGraw-Hill.
- Pluta, A. M. ve Zimmerman, P. D. (2006). Nuclear terrorism: A disheartening dissent. *Survival*, 48, 55-70.
- Püsküllüoğlu, A. (1999). *Türkçe sözlük*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Pyszczynski, T., Greenberg, J., Solomon, S. (1999). A dual-process model of defense against conscious and unconscious death-related thoughts: An extension of terror management theory. *Psychological Review*, 106, 35-85.
- Pyszczynski, T., Solomon, S., Greenberg, J. (2003). *In the wake of 9/11: The*

- psychology of terror*. New York: American Psychological Association.
- Pyszczynski, T., Wicklund, R. A., Florescu, S., Koch, H., Gauch, G., Solomon, S. ve Greenberg, J. (1996). Whistling in the dark: Exaggerated consensus estimates in response to incidental reminders of mortality. *Psychological Science*, 7, 332-336.
- Ripley, A. (2006, August 21). Terrorism: How much are we killing to take? *Time*, 13-19.
- Roman, P. J. (2002). The dark winter of biological terrorism. *Orbis*, 46, 469-482.
- Rosenblatt, A., Greenberg, J., Solomon, S., Pyszczynski, T. ve Lyon, D. (1989). Evidence for terror management theory: I. The effects of mortality salience on reactions to those who violate or uphold cultural values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 681-690.
- Ruby, C. L. (2002). The definition of terrorism. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 2, 9-14.
- Schbley, A. (2003). Defining religious terrorism: A causal and anthological profile. *Studies in Conflict and Terrorism*, 26, 105-134.
- Scheper-Hughes, N. (1985). Culture, scarcity, and maternal thinking: Maternal detachment and infant survival in a Brazilian Shantytown. *Ethos*, 13, 291-317.
- Slovic, P. (2002). Perception of risk. P Slovic, (Ed.), *The perception of risk* içinde (220-231). London: Earthscan Publications Ltd.
- Smelser, N. J. ve Mitchell, F. (Ed.). (2002). *Terrorism: Perspectives from the behavioral and social sciences*. Washington, DC: The National Academies Press.

- Smith, E. R. ve Henry, S. (1996). An ingroup becomes part of the self: Response time evidence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 635-642.
- Soibelman, M. (2004). Palestinian suicide bombers. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 1, 175-190.
- Solomon, S., Greenberg, J. ve Pyszczynski, T. (1991). A terror management theory of social behavior: The psychological functions of self-esteem and cultural worldviews. M. P. Zanna, (Ed.), *Advances in experimental social psychology* içinde (93-159). New York: Academic.
- Sommers, S. R. ve Norton, M. I. (2006). Lay theories about white racists: What constitutes racism (and what doesn't). *Group Processes and Intergroup Relations*, 9, 117-138.
- Stinson, J. ve Hampson, R. (14 Şubat 2006). Cartoon crisis frames Europe's conflict within. *USA Today*. 23 Mart 2006, http://www.usatoday.com/news/world/2006-02-13-cartoon-crisis_x.htm
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, S. L. (2001). *Using multivariate statistics* (4. Baskı). Boston: Allyn and Bacon.
- Tajfel, H. (1974). Social identity and intergroup behaviour. *Social Science Information*, 13, 65-93.
- Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, 33, 1-39.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W. G. Austin ve S. Worchel, (Ed.), *The social psychology of intergroup relations* içinde (33-47). CA: Brooks Cole.
- Taylor, D. M. ve Louis, W. (2004). Terrorism and the quest for identity. F. M.

- Moghaddam ve A. J. Marsella, (Ed.), *Understanding terrorism: Psychosocial roots, consequences, and interventions* içinde (169-185). New York: American Psychological Association.
- Taylor, S. E. (1981). A categorization approach to stereotyping. D. L. Hamilton (Ed.), *Cognitive processes in stereotyping and intergroup behavior* içinde (88-114). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Tedeschi, J. T. ve Felson, R. B. (1994). Frustration, aversiveness, and aggression. J. T. Tedeschi ve R. B. Felson, (Ed.), *Violence, aggression, and coercive actions* içinde (37-69). New York: American Psychological Association.
- Terörle Mücadele ve Harekat Daire Başkanlığı. (2006). *İstatistikler*. 21 Şubat 2006, <http://www.egm.gov.tr/temuh/istatistik11.html>.
- The Institute for Counter-Terrorism. (2006). *International terrorism / Terror attack database*. 27 Şubat 2006, <http://www.ict.org.il/>
- Thorndike, E. L. (1920). A constant error in psychological ratings. *Journal of Applied Psychology*, 4, 25-29.
- Tooby, J. ve Cosmides, L. (1989). Evolutionary psychology and the generation of culture, Part I. Theoretical considerations. *Ethology & Sociobiology*, 10, 29-49.
- Tooby, J. ve Cosmides, L. (1990). On the universality of human nature and the uniqueness of the individual: The role of genetics and adaptation. *Journal of Personality*, 58, 17-67.
- Turk, A. (2004). Sociology of terrorism. *Annual Review of Sociology*, 30, 271-286.
- Turner, J. C. (1987). *Rediscovering the social group: Self-categorization theory*. Oxford: Basil Blackwell.

- Turner, J. C., Oakes, P. J., Haslam, S. A. ve McGarty, C. (1994). Self and collective: Cognition and social context. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 454-463.
- TÜSİAD, (1991). *Türk toplumunun değerleri*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- U.S. Code Selection. (2005). *Annual country reports on terrorism*. 21 Şubat 2006, http://www4.law.cornell.edu/uscode/html/uscode22/usc_sec_22_00002656---f000-.html
- Varoğlu, K. ve Çakar, M. (2005). The sources and outcomes of trust: The case of Turkish Armed Forces. *Biennial International 45th Anniversary Conference for Inter University Conference on Armed Forces*, 21-23 October, Chicago, IL, USA.
- Victoroff, J. (2005). The mind of the terrorist: A review and critique of psychological approaches. *Journal of Conflict Resolution*, 49, 3-42.
- Wagner, W., ve Hayes, N. (2005). Introducing social representations. *Everyday discourse and commonsense: The theory of social representations içinde* (115-134). New York: Palgrave Macmillan.
- Wheelan, S. A. (2005). *Group processes: A developmental perspective* (2. Baskı). Boston: Allyn and Bacon.
- Yum, Y. ve Schenck-Hamlin, W. (2005). Reactions to 9-11 as a function of terror management and perspective taking. *The Journal of Social Psychology*, 145, 265-286.

BÖLÜM VI

Ekler

EK 1 Terörist Özellikleri Anketi

EK 2 Terörizme Yönelik Risk Algısı Anketi

EK 3 Teröriste Ne Yapılmalı Anketi

EK 4 Terörizmi Kim Önler Anketi

EK 1

Terörist Özellikleri Anketi

Zuhal Yeniçeri
Ankara Üniversitesi

Belirli bir dini inanca (etnik kökene, ideolojiye) sahip olan bireylerin dini inançlarını (etnik kökenlerini, ideolojilerini) sürdürmek ve/veya etkin kılmak amacıyla gerçekleştirdikleri terörist eylemler **dinsel (etnik, ideolojik) terörizm** olarak tanımlanmaktadır. Aşağıda **dinsel (etnik, ideolojik) terörizm yapan** bir teröristin olası özellikleri belirtilmiştir. Her bir maddenin **dinsel (etnik, ideolojik) bir teröristin** özelliği olarak sizce ne derece uygun olduğunu, yanında verilen ölçek üzerinde işaretleyiniz. **Lütfen işaretlenmemiş madde bırakmayınız.**

1	2	3	4	5
Kesinlikle katılmıyorum				Tamamen katılıyorum

1. Aile ilişkileri düzenlidir.	1	2	3	4	5
2. Çabuk öfkelenir.	1	2	3	4	5
3. İyi bir ekonomik geliri vardır.	1	2	3	4	5
4. Hayatta tek başınadır.	1	2	3	4	5
5. Acımasızdır.	1	2	3	4	5
6. Bulunduğu çevrede sevilen bir insandır.	1	2	3	4	5
7. Sıcak arkadaşlık ilişkilerine sahiptir.	1	2	3	4	5
8. İçine kapanıktır.	1	2	3	4	5
9. Zekidir.	1	2	3	4	5
10. Suç işlemeye yatkındır.	1	2	3	4	5
11. Kindardır (kin tutar).	1	2	3	4	5
12. Güvenilmezdir.	1	2	3	4	5
13. Sabit düşüncelidir.	1	2	3	4	5
14. Evlidir.	1	2	3	4	5
15. Kendi geleceği için ümitsizdir.	1	2	3	4	5
16. Duygularında sık sık dalgalanmalar olur.	1	2	3	4	5
17. Kendi görüşü uğruna canını verebilir.	1	2	3	4	5
18. Uyuşturucu - uyarıcı madde kullanır.	1	2	3	4	5
19. Kıt kanaat geçinir.	1	2	3	4	5

20. İtaatkardır.	1	2	3	4	5
21. Düzenli bir işi vardır.	1	2	3	4	5
22. Yaşamda dikiş tutturamamıştır.	1	2	3	4	5
23. Yakışıklıdır / Güzeldir.	1	2	3	4	5
24. Dini inançları kuvvetlidir.	1	2	3	4	5
25. Bağnazdır.	1	2	3	4	5
26. Hoşgörülüdür.	1	2	3	4	5
27. Davranışları tutarsızdır.	1	2	3	4	5
28. Akıl hastasıdır.	1	2	3	4	5
29. Hırslıdır.	1	2	3	4	5
30. Kendisi gibi olanlar için canını verebilir.	1	2	3	4	5
31. Yaşamda istediklerini elde edememiştir.	1	2	3	4	5
32. Güçlü önyargılara sahiptir.	1	2	3	4	5
33. Cesurdur.	1	2	3	4	5
34. Otoriterdir.	1	2	3	4	5
35. Kuralcı bir insandır.	1	2	3	4	5
36. Psikolojik sorunları vardır.	1	2	3	4	5
37. İnanırcı, ikna edici bir yapıya sahiptir.	1	2	3	4	5
38. Etnik kimliğine sıkı sıkıya bağlıdır.	1	2	3	4	5
39. Kandırılmaya açıktır.	1	2	3	4	5
40. İlgi çekmeyi seven bir kişiliğe sahiptir.	1	2	3	4	5
41. Doğruyu göremeyecek kadar katıdır.	1	2	3	4	5
42. İdeolojik görüşü kuvvetlidir.	1	2	3	4	5
43. Muhafazakar bir çevreden gelir.	1	2	3	4	5
44. Kendine güvenen bir insandır.	1	2	3	4	5
45. Bulunduğu çevreden dışlanmıştır.	1	2	3	4	5
46. Şiddete başvurmadığı sürece görüşlerinde çoğunlukla haklıdır.	1	2	3	4	5

EK 2

Terörizm Riski Algısı Anketi

Zuhal Yeniçeri
Ankara Üniversitesi

Aşağıda dinsel (etnik, ideolojik) terör eylemi kurbanı olma olasılığı ile ilgili birtakım ifadeler yer almaktadır. Lütfen her maddeyi dikkatlice okuyun ve her bir maddeye ne ölçüde katıldığınızı, uygun olan rakamı işaretleyerek belirtin.

1	2	3	4	5
Kesinlikle katılmıyorum				Tamamen katılıyorum

1. Yolda yürürken terörist eylem kurbanı olabilirim.	1	2	3	4	5
2. Alışveriş merkezlerinde terörist bombalama eylemlerine maruz kalma olasılığım vardır.	1	2	3	4	5
3. Benim gibi insanların terörist saldırıya maruz kalma olasılıkları yoktur.	1	2	3	4	5
4. Yakınlarımla terör kurbanı olma olasılıkları vardır.	1	2	3	4	5
5. Dini inançlarımla nedeniyle terörist bir eyleme hedef olabilirim.	1	2	3	4	5
6. Yurt içinde seyahat ederken terörist eylemlerle maruz kalma olasılığım vardır.	1	2	3	4	5
7. Evimin bulunduğu çevrede terörist saldırısı olma olasılığı vardır.	1	2	3	4	5
8. Yurt dışında seyahat ederken terörist eylemlerle maruz kalma olasılığım vardır.	1	2	3	4	5
9. İdeolojik görüşüm nedeniyle terörist bir eyleme hedef olabilirim.	1	2	3	4	5
10. Terörist bir saldırıda zarar görme olasılığım yüksektir.	1	2	3	4	5
11. Terörist bir eylemden zarar görme olasılığım beni endişelendiriyor.	1	2	3	4	5
12. Terörist, çok yakınımızdaki bir kişi bile olabilir.	1	2	3	4	5
13. Yaşam tarzım (tercihlerim) nedeniyle terörist bir eyleme hedef olabilirim.	1	2	3	4	5
14. Okulda terörist saldırı olma olasılığı yoktur.	1	2	3	4	5
15. Terörist bir saldırıda zarar görmek benim kontrolümde değildir.	1	2	3	4	5

EK 3

Teröriste Ne Yapılmalı Anketi

Zuhal Yeniçeri
Ankara Üniversitesi

Dinsel (etnik, ideolojik) terörizm yapan bir terörist:

1	2	3	4	5
Kesinlikle katılmıyorum				Tamamen katılıyorum

1. Tedavi edilmelidir.	1	2	3	4	5
2. Kimseyi öldürmemiş bile olsa, olası en ağır cezaya çarptırılmalıdır.	1	2	3	4	5
3. Meslek sahibi olmasına yardımcı olunmalıdır.	1	2	3	4	5
4. Cezaya çarptırılrsa bile afdan yararlanabilmelidir.	1	2	3	4	5
5. Ölümle sonuçlanmayan eylemler yapıyorsa affedilebilir.	1	2	3	4	5
6. Devletin imkanları kullanılarak topluma kazandırılmalıdır.	1	2	3	4	5
7. İdam edilmelidir.	1	2	3	4	5
8. Rehabilitasyon merkezinde tutulmalıdır.	1	2	3	4	5
9. Yurtdışında yaşamaya mahkum edilmelidir.	1	2	3	4	5
10. Kişisel hak ve özgürlüklerden yararlanabilmelidir.	1	2	3	4	5
11. Sosyal hakları elinden alınmalıdır.	1	2	3	4	5
12. Toplum içinde afişe edilmelidir.	1	2	3	4	5
13. Cezasını çektikten sonra bile göz hapsinde bulundurulmalıdır.	1	2	3	4	5
14. Sadece kendi değil, birinci derece yakınları da ceza almalıdır.	1	2	3	4	5

EK 4

Terörizmi Kim Önler Anketi

Zuhal Yeniçeri
Ankara Üniversitesi

Genel olarak **dinsel (etnik, ideolojik) terörizmin** sona erdirilmesi söz konusu olduğunda hangi kurum ya da kuruluşlara güveniyorsunuz (Liste alfabetik olarak düzenlenmiştir).

1	2	3	4	5
Kesinlikle katılmıyorum				Tamamen katılıyorum

1. Avrupa Birliği	1	2	3	4	5
2. Belediye başkanları	1	2	3	4	5
3. Birleşmiş Milletler	1	2	3	4	5
4. Cumhurbaşkanı	1	2	3	4	5
5. Diğer ülkelerin hükümetleri	1	2	3	4	5
6. Entelektüeller (aydınlar)	1	2	3	4	5
7. İşadamları	1	2	3	4	5
8. Medya	1	2	3	4	5
9. Meslek örgütleri	1	2	3	4	5
10. NATO	1	2	3	4	5
11. Siyasi partiler	1	2	3	4	5
12. Sivil dernekler ve vakıflar	1	2	3	4	5
13. TBMM	1	2	3	4	5
14. Türk Silahlı Kuvvetleri	1	2	3	4	5
15. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti	1	2	3	4	5
16. Üniversiteler	1	2	3	4	5
17. Vatandaşlar	1	2	3	4	5

ÖZET

Yeniçeri, Zuhale. “Terör ve Terörist Algısı: Silahı Kimin Tuttuğu Ne Kadar Etkili?”, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Ali Dönmez, 111 s.

Bu çalışmanın ilk amacı Türk üniversite öğrencilerinin terörist kavramını nasıl tanımladıklarını araştırmaktır ve bu tanımların, amaca göre terörizm türlerine (dinsel terörizm, etnik terörizm ve ideolojik terörizm) bağlı olarak farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmaktır. Daha önce yapılan çalışmalarda, terörizm ve terörist kavramlarının, ulus devletlerce nasıl tanımlandığının ve uluslararası sistemde nasıl karşılık bulduğunun araştırıldığı görülmüştür. Terörizm riski algısının ne boyutlarda olduğunun ve söz konusu risk algısı ile ortaya çıkan terörist özellikleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi, çalışmanın ikinci amacıdır. Son olarak, bu çalışmada, terörist olarak nitelendirilen kişilere ne gibi yaptırımların uygulanmasının önerildiği araştırılmaktadır ve söz konusu yaptırım önerileri ile terörist özellikleri ve risk algısı arasındaki ilişkiler incelenmektedir. Ayrıca, terörizmin sona erdirilmesinde hangi kurum ya da kuruluşlara güvenildiği de araştırılmaktadır.

Bu amaçla, katılımcılara, Terörist Özellikleri Anketi (TÖA), Terörizm Riski Algısı Anketi (TRA), Teröriste Ne Yapılmalı Anketi (TNYA) ve Terörizmi Kim Öner Anketi (TKÖA) uygulanmıştır. Katılımcılardan toplanan verilerin çözümlenmesi sonucunda ortaya çıkan farklı bileşenler incelenmiş ve bu bileşenler arasındaki ilişkiler belirlenmiştir.

Bulgulara göre, terörist kavramı, katılımcılar tarafından olumsuz kişilik, olumlu kişilik, dengesizlik ve katılık özellikleri ile tanımlanmaktadır ve amaca göre terörizm türleri, terörist kavramının tanımlanmasında etkili bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra terörist özellikleri, farklı risk algıları ve farklı yaptırım önerileri arasında ilişkilerin olduğu bulunmuştur. Ayrıca, terörizmin sona erdirilmesi konusunda katılımcıların en çok Türk Silahlı Kuvvetleri'ne güvendikleri görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: *Terörizm, terörist, risk algısı.*

ABSTRACT

Yeniçeri, Zuhale. “Perception of Terror and Terrorist: How Important Who Holds The Gun?”, MA Thesis, Supervisor: Prof. Dr. Ali Dönmez, 111 pp.

The main purpose of this study is to examine how Turkish university students define the concept of terrorist and to see whether these definitions are differentiated according to types of terrorism (religious terrorism, ethnic terrorism and ideological terrorism). It is seen in previous studies that how the concepts of terrorism and terrorist is defined by nation-states and international system. Determining the risk perception of terrorism and the relation between the perception of risk and characteristics of a terrorist is another purpose of this study. Finally, in this study, the suggestions of sanctions for individuals who are defined as terrorists are studied and the relations among these suggestions of sanctions, characteristics of terrorist and risk perception of terrorism are investigated.

With these purposes in mind, participants were given Characteristics of Terrorist Questionnaire, Risk Perception of Terrorism Questionnaire, Manners of Treating the Terrorist Questionnaire and Who Prevents Terrorism Questionnaire. Different components which were acquired after the statistical analyses were examined and relations among those components were determined.

Results showed that terrorist is defined with the characteristics of negative personality, positive personality, imbalance and dogmatism, and the types of

terrorism have an effective role on the definition of terrorist. Besides, the relations among the characteristics of terrorist, different risk perceptions of terrorism and different suggestions of sanctions were found. Additionally, results showed that the participants are mostly trust Turkish Armed Forces about war against terrorism.

Key Words: *Terrorism, terrorist, perception of risk.*